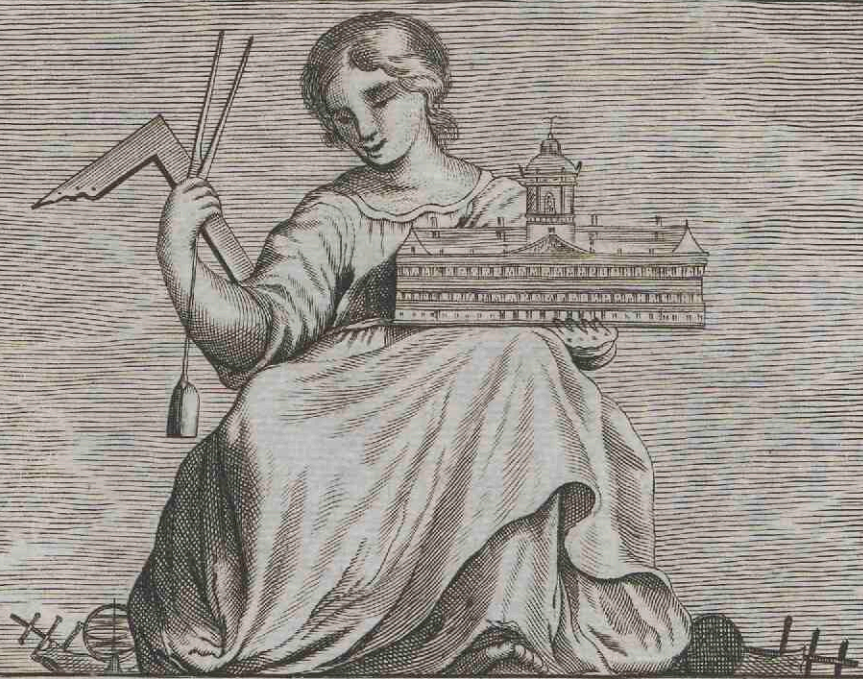

**Architectura chivilis, vertoonende verscheyde treffelijcke
cappen, soo van toorens, kercke, als mede veelderhande
voorname huysen, etc en eenige wenteltrappen**

<https://hdl.handle.net/1874/41125>

ARCHITECTURA
CHIVILIS
Vertoonende verscheyde Treffelijcke
CAPPEN

*Soo van TOORENS, KERCKE, als mede
veelderhande voorname HUYSSEN, etc
en eenige*

WENTELTRAPPE

*Dienstigh voor alle Lief-hebbers en
Leerlingen van de Bouw-konst.
uyt gegeven*

DOOR
JUSTUS DANCKERS.
met Privilegio

T'AMSTERDAM,

*By Theodorus Danckert's Const Caart en Boekverkooper voor aan
op de Nieuwendyk in den Atlas met Privilegie.*

LESEER.

NA dat de groote Majesteit, des Almachtigen Gods alle werken des Aardboodems, tot nut en beste des menschelijken levens geschapen heeft, so heeft hy ook haar als sijne edelste creaturen, selfs na der sonden val, niet alleen met kracht en deugden willen vercierren; maar ook besorgt hen met verstand te begaven, daar mede sy haar souden kunnen onderhouden en bewaren tegen alle ongemacken, van kou en hitte, stormen en tempeesten, ja voor alle wilde gedierten, en eyndelyk voor de tyrannie der moedwillige en boose menschen. Waar uyt dan blykt, dat den mensch van alle werken, waar van hy roem en lof hoopt te verkrijgen, het Huys-bouwen wel een van de voornaamsten is, aangesien sonder bequame woning geen mensch recht vrolijk kan leven, gesontheyd behouden, &c. so dat de nuttigheyt van deselve seer hoog t'achten is; want onder alle werken, die door de menschen gepractiseert werden, is 'er geen te vinden, na het getuygenis der Hoog-geleerden Heyden *Socrates* (die meer eer en roem toekomt als de Bouw-konst) want daar niet in de wereld te vinden is, dat de menschen meer vergenoeging kan geven, als een wel-geordonneert Gebouw, dat sijn verdelingen na proportie heeft, en met alderhande bequamelijkheyt versien is. En het kan ook niet in twijffel getrocken worden, dat een bequaam en wel gebouwd huys, het Vaderland groote eere te wege brengt, en een gantsche Stad verciert.

Den Heer *Dianus*, getuygt, dat de Keyser *Augustus* de Romeynen steeds in gedachten bracht, datse doch de Stad Romen met schone huysen en gebouwen wilden opciereen gelijk sy dan vele schoone Paleysen en treffelijke Gebouwen gemaakt hebben.

Gelijk wy dan een weynig hier van sullen verhalen, als van het heerlijk Paleys, en gulden Huys des Keyfers *Nero*, dat een gantsche mijle weegs groot was, en door de Poorten konde doorgebracht worden het beelt *Colossus*, sijnde hondert en tien Roomsche palmen hoog, welk Paleys gebouwd is door den wijtberoemden Bouw-meester *Zenodore*, gelyk *Plinius* getuygt, en van wegen de veelvoudige gemacken en Kruys-galdereyen, om hare schoonheyt en langte *Miliarici* genoemt wierden; daar waren ook veel Fonteynen, Water-backen, Stieren en andere Jageryen in deselve, insonderheyt enige prachtige Salen, daar onder eene, seer heerlyk geweest is, die gantsch omdraeyde, so dat de hemels-globen, met haren omloop van sterren, seer wonderlijk daar was in getimmert, dat men het flickeren van de sterren

2
perfect daar in sien konde, so dat dit bovengeschreven Huys niet onbillik
genoemt wort *Het Guldene Huys*. Den Hoog-beroemden Bouw-meeſter *Vin-*
cent Schamotſi, heeft ſich beroemt een ſteen van 't ſelve Huys gehad te heb-
ben, waar op ſoude geſtaan hebben, *Aurea Neronis*. Van gelijken dat prach-
tige Huys, des Groot-machtigen Koninks van Perſien en Meden, onder de
grootſte wonderwerken des werelds gerekent, dat van de alderkoſte-
lijkſte Marmer-ſteen gebouwt, en met het fijnſte goud ingeleyd was;
ja de Heylige Geest ſelfs heeft dat Koninklijke Huys, daar aan de Konink
Salomon dertien jaren gebouwt heeft, uyt loutere cedere Bomenhout, en ko-
ſtelijke geſteenten çierlijk uytgehouden, en met zegen daar aan gewerkt, van
de gront tot het dak, ſeer treffelijk en ſchoon beſchreven, gelijk men in 't Boek
der Koningen daar van leſen kan.

Staat dan te betrachten, dat veel voortreffelijke Gebouwen ſijn gemaakt,
en in 't licht gebragt, tot oeffening van de Liefhebbers der Bouw-konſt; en
ik, mijnes wetens noch noyt geſien heb in onſe Hollandſche taal, eenige
boeken van Kap of Dak-werk; ſo is 't, dat ik na myne weynige Krach-
ten, uyt verſcheyde ſo Duytſche als Italiaanſe Autheuren heb laten in het
Koper brengen, verſcheyde treffelyke Kappen en Dak-werken, ſo van
Kerken, Torens, als voorname Huysen; daar by voegende enige leggen-
de Kappen, als ook een pertinente Plaat van de Hoeckepers, &c. tot nuttig-
heyt van alle Timmerlieden en Liefhebbers van de ſelve Konſt, voornament-
lijk by de tyds gelegentheyt, terwijl in onſe Landen ſeer veel treffelijke Ge-
bouwen gemaakt werden, het welk my ook te meer bewogen heeft, om
dat mijn Voorouders, en ik ſelver, verſcheyde boeken van de Bouw-konſt
in 't licht gebracht en gedrukt hebbe, ſo van d'Architectuur als Perſpectijf,
&c. verhoope dat dit Boek niet minder ſal aangenaam zijn, als de Boeken
van *Vincent Schamotſi*, *Vinjola*, *Disargius*, *Bosboom*, *Vinckeboom*, *Mooleboek*,
Joost Vermaars, en andere, voor deſen uytgegeven, alſo het Hoog-geroemde
Kap-werk geen minder eer toekomt. Ontfangt dan, Konſt-lievende Bouw-
luyden, en Liefhebbers, dit Boek met genegentheyt, op dat ik over deſe
myne arbeyd, tot uwer nut en profijt in het licht gebracht, my mach be-
vlijtigen, om hier na iets meerders te laten drucken, tot opweckinge van de
Bouw-lievende Timmerlieden, en vorder tot welltant van ons lieve Vader-
lant. Verblijvende UE. Dienſtwillige Dienaar

J. DANCKERTS.

B E.

BESCHRYVINGE

Over de achtereenvolgende

K O P P E R E

F I G U R E N .

K Onst. lievende Heeren en Bouwmeesters, der selve Konst, UE. werd hier vertoond een ordentelijke verklaring, van dese navolgende Figuren; uytbeeldende veelderhande Kappen van Huysen, Toorens, Kercken, &c. Beginnende met Folio 9. en vervolgens tot het eynde toe.

Folio 9.

Zynde de eerste Figuur, de welke vertoont eene Model volgens de onderstaande Voetmaat, de welke door 't gantsche Boek, by yder aftekening te vinden is, om also een Bouw-heer perfect te kunnen vertoon en alle Kamers en Vertrecken, en hoe yder stuk werks boven malkander kan opgeset worden; is mede te sien, hoe een gebouw hem uitwendig en inwendig vertoont.

Folio 10.

Vertoont een gront van een scheluwe Kap of Dak-werk, het welk aan geen Hoek-winkel recht is, en aen de eene Hoek langer als aen de andere.

Folio 11.

Vertoont een Kap-werck, als folio 10. met alle sijne t'samen-gevoegde spanten; gelyk ook mede de Kruys jacht-bande tot op de Kilbalk; als ook de voorste Gevel met syn voorste onderlag en stormbant.

Folio 12.

Is eenen sprong met eenen getrocken booge, van een houtte Verwulft, het welk kan gebruykt worden over een Kerk ofte Saal.

Folio 13.

Vertoont een hangent Verwulft van hout, als een Klaverblat, is seer bequaam om tot een Kerk te gebruyken.

A 2

Folio 14.

Folio 14.

Is een kap met twe gehele stijlen, waar aan de Kap vast gewerkt is; het kan gebruykt worden tot een Kerk, maar als het gebouw meerder als 50. of 60. voet in syn breete is, dan sal men meerder stylen nemen.

Folio 15.

Vertoont een kap met een hangende styl in de midden, 't heeft syn dragen op het opperste bind, met een kruys door de styl heen gewerkt; met twe stutten daar op, en twe op de bovenste bind, met gaten en penne in malkander gewerkt; men kan ook twe Balkjes van 't eene bind op 't ander leggen, om also de styl te ondersteunen, en op yder kruys drie stutten setten, en boven in de styl het met een verfetting lopen laten, gelyk men sien kan in de nevenstaande Figuur, getekent met de Letter A. B. C.

Folio 16.

Vertoont seer perfectelyk af de grond van een kruys-kap, met syn kilkepers, en opstal.

Folio 17.

Is een scheluwe Kruys-kap, tot de boven verhaalde gront, in de welke seer pertinent alles wat het oog bereyken kan, te sien is; het eene houd het ander nergens bedeckende.

Folio 18.

Is de gront van een Dak, dat als een winckelhaak loopt met de Hoek en Kilkeper en syn opstal.

Folio 19.

Vertoont ons hoe men de Hoekkeper ende Kilkeper uyt ter syde sal werken, als men de geschaafde spanten daar in wil werken.

Folio 20.

Wyst aan hoe men een Wolvedak of Koorkap, met syn liggende Hoekkepers te werk stelt, en de lyn op de grond van 't Dak-werk flaat, tot de sparren haar scheyding toe, gelyk het ook op de Hoekkeper gescheyden word.

Folio 21.

Vertoont een gront van een vierkante Italiaanse Kap, met een kleyne perspectieve grond.

Folio 22.

Beeld af een doorsnyding van een vierkante Italiaanse Kap, of anders Prielse kap;

5
kap; als mede hoe men de booge afdeelt; eerstelyk deelt men de sparren der regte linien in elf deelen tot de onderste booge, drie en een half deel tot de middelste vier delen, tot de bovenste drie en een half deel, so geeft het wel de beste Kappe en ook goed fatsoen.

Folio 23.

Is een grond Tekening van een hogen Toren, omtrent honderd voeten hoog; vertoont mede de doorsnyding van de boven-verhaalde grond, getekent met de Letter B.

Folio 24.

Vertoont de Tooren-kap tot de bovenstaande grond.

Folio 25.

Wyft aan hoe die Kruys-banden over malkander komen; dog elk Meeſter mag het wel maken na syn eygen ſin, ſo het hem beſt aanſtaat, als hy daar maar op let, dat hy het werk niet verſlimmert.

Folio 26.

Vertoont de Tooren ofte Kapwerk van het Stadhuys van Maltricht.

Folio 27.

Vertoont een hangende Kap met de Kerk in perſpectyf daar onder, om alſo een Kerk te maken ſonde Pylaren.

Folio 28.

Vertoont hoe men de regte lengte van de hoek-linien ſal uytvinden, van een Italiaans dak; Voor eerſt is het ſeer noodſakelyk, om dat deſe daken van alle zyden gelyke veel tot malkander toevallen; Voor eerſt moet een Kapbint geſtelt werden op de halve breete van het werk naar binnen; en vorders by de driekante figuren, de halve breete van de grond, alſo wy oordelen ſulcx genoeg te zyn; en al is 't dat by ſommige over deſe hoek-linien groote ſwarigheyd word gemaakt, ſo iſſe nogtans ſeer ligt uyt te vinden; want doet niet meer als trekt voor eerſt het regte driekant a. b. c. legt hier voor de halve breete van het werk a b d e. trekt uyt de hoek een overhoekſe linie op het midden-punt, ſtelt daar u paſſer, en trekt een Cirkelſtuk uyt e, valt in g. trekt uyt g, een linie in c. ſo ſal de linie g. c. ſyn de langte van de hoek of Hoeckeper, en uyt deſe figuer ſal men de andere figuren van daken ligt leeren verſtaan.

Folio 29.

Vertoont een pertinente Hoeckeper met des ſelfs gront, als mede Kantyns van de Hoeckeper met ſyn Mal.

Folio 30.

Vertoont de grond van een driekante Kap nevens ſyn opſtal.

B

Folio

Folio 31.

Vertoont een kap van een Toren, op de manier als de Toren van de Tykerk.

Folio 32.

Mate der Daken met Leyen.

Laat de gegeven breete van 't gebouw figura 1. buyten 't werk zyn A. A. dese selve breete sal gevoegt worden aan elke zyde, die vergaren sullen aan de top van de Gevel B. en maken een driehoek even hoekig, hebbende de drie zyden even groot.

Gestalte der Daken met Teglen of Pannen.

Laat de breete van 't gebouw figura 2. buyten 't werk zyn A. A. die men moet verdelen in acht gelyke delen, by de puntjes 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. en van de acht delen neemter seven, welk sullen zyn voor elke zyde die t'samen komen aan de Top B.

Folio 33.

Gestalte of mate van de steylste Daken met Leyen.

Laat de breete van 't gebouw figura 1. buyten 't werk A. A. zyn, van gelyken verdeelt in acht gelyke delen, de twe zyden die haat vergaderen aan de top B. begrypen elk thien.

Mate van de Daken met Leyen, om haer meerder steylte te geven als de evenzeydige Drie-hoek.

Laat van gelyken de gegeven breete van 't gebouw figura 2. buyten 't werk wesen A. A. verdeelt in acht gelyke delen, de twe zyden die naar den top van de Gevel B. lopen, sullender elk negen hebben.

De resterende Figuren verklaren haer selven genoeg saam voor die van de konst zyn, als Folio 34, 35, 36, 37.

Folio 38.

Vertoont de aftekening van een Wentel-trap met syn grond en afdeling van de Trappen.

Folio 39.

Vertoont een Wentel-trap met een slingerende Spil, nevens syn ronde leuning en beluysters, als mede syn grond en afdeling van de Trappen.

N°. 1. *Het Kartierbort tot de Trap.* N°. 2. *Is de Tree tot de Wentel-trap.*

Folio 40.

Vertoont een seer bequame Trap van tien treen, en word getrocken, gelyk wy de eerste en tweede Trap in dese figuur hebben aangewesen.

Folio

Folio 41.

Is een Trap met holle en ronde treen, en is in 22. om, en word op termynen gedeelt, als by exempel, eerst word de voorkant van de eerste Tree A. door een winkel-haak B. ront getrocken, dan word de voorste Cirkel A. in $7\frac{1}{2}$ deel gedeelt, de voorkruys-linie C. in 7 delen; dan maakt gy wederom een winkel-haak I. en D. en van 2. tot E. en van 3. tot F. en so voort, en daar die in de Kruys-linie M. op t punt 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7. snyden, moet de Passer staan om de Cirkels te trecken, daar de treden op verdeelt sijn; dese Treden sijn op de Cirkels, die van Cirkel A. tot op de Kruys-linie C. in $5\frac{1}{2}$ delen gedeelt, also ook achter de Kruys-linie; so dat dese Cirkels de treden even breed zyn, de Treden worden met een stukje dat buygen kan, van 't eene deel tot het ander getrocken; L. Bordes N de voetmaat tot dese en de twe volgende Trappen.

Folio 42.

Vertoont mede een Trap met holle en ronde Treen, en is in 20 om, om dat de 5. Treen met de voorkant niet op het kruys souden leggen, en niet recht sou zyn, daarom sijn de Treen aan de Spil $\frac{1}{2}$ deel om gesteken; daar nu de winkelhaak schreve van A. in malkander een punt maken, daar moet de passer staan, om d'eerste Tree getekent A. mede te trecken, en so vervolgens met de 2. Tree B. C. en so voort.

9. Bordes en 10. de Kamer.

Folio 43.

Is een Trap in 22. om, en dese treden worden op de rechte linie F. getrocken door winkelhaak-schreve, gelijk men in dese figuur sien kan.

11. Bordes.

12. De Kamer.

Folio 44.

Figura 1. Is enen Houten-Brug met haren voet-maat.

A C. en D B. is de arm van de Brug, en moet ider 14 of 16 voet lang wesen, een voet breed, en 8 of 9 duym dik.

A B. Sijn de armen op eenen balk, welke Balk moet 12 voet lang sijn, 8 a 9. duym dik en 1 voet breed.

E en F. is het Akfel het welk rond is in syn diameter 14 of 15. duymen en moet in de armen A C en B D ingewerkt werden, by E en F met sterke yfere Ringen.

Op de balken van de brug G en D. sal een yfere Kap getekent, en D G. opgeflagen werden, in welke de nagels E en F. gaan moeten, daar mede nu dese brug syn gewicht heeft, so moeten vier balken daar van twe K L en H I getekent zyn; en achter die ackfel gevoegt werden; hare langte is

6 of 7 voet; en aan het ent by I L moeten sy wat dicker syn, achter word een kas van sterke planken gemaakt om stenen in te leggen van vier voet breed, om de Brug in syn gewicht te houden, op dat sy licht kan opgetrocken worden.

P en R syn 2 stylen ider 14 of 15 voet lang, onder in den letter G vast ingemaakt, boven by Q en R syn 2 rollen door welke de touwen of kettin-ge doorgaan tot aan de Brug by M N gelyk in de figuur te sien is.

Folio 45.

Figura 2. *Is een Poort met sijn Ophaal-brug.*

A en B syn de armen onder de overgang.

C is de Brug.

D E de twe stylen.

E I de boven stylen.

G de boven balk van de ophaal-brug.

H 't dak van de Poort.

K L de bak daar men loot of steenen in leyt.

Folio 46.

Figura 3. *Is een Valpoort gelyk in dese figuur te sien is.*

A B en C D syn twe sterke stylen 15 of 16 voet lang, een voet dik en breed.

G en C syn twe gaten met yser beslagen.

E F de ronde boom die hem in de twe gaten beweegt.

H M en I N is de balk, die door de ronde boom heen gaat, maar achter eens so dik als voor, gelyk H B en I E aanwyft.

S syn balken kruysweegs over malkander gemaakt.

O P de dwars-balk voor aan gemaakt.

M en N is de Ketting boven vast gemaakt by M N.

Q en R is de haak daar de ketting doorgaat als sy opgetrocken of nedergelaten word.

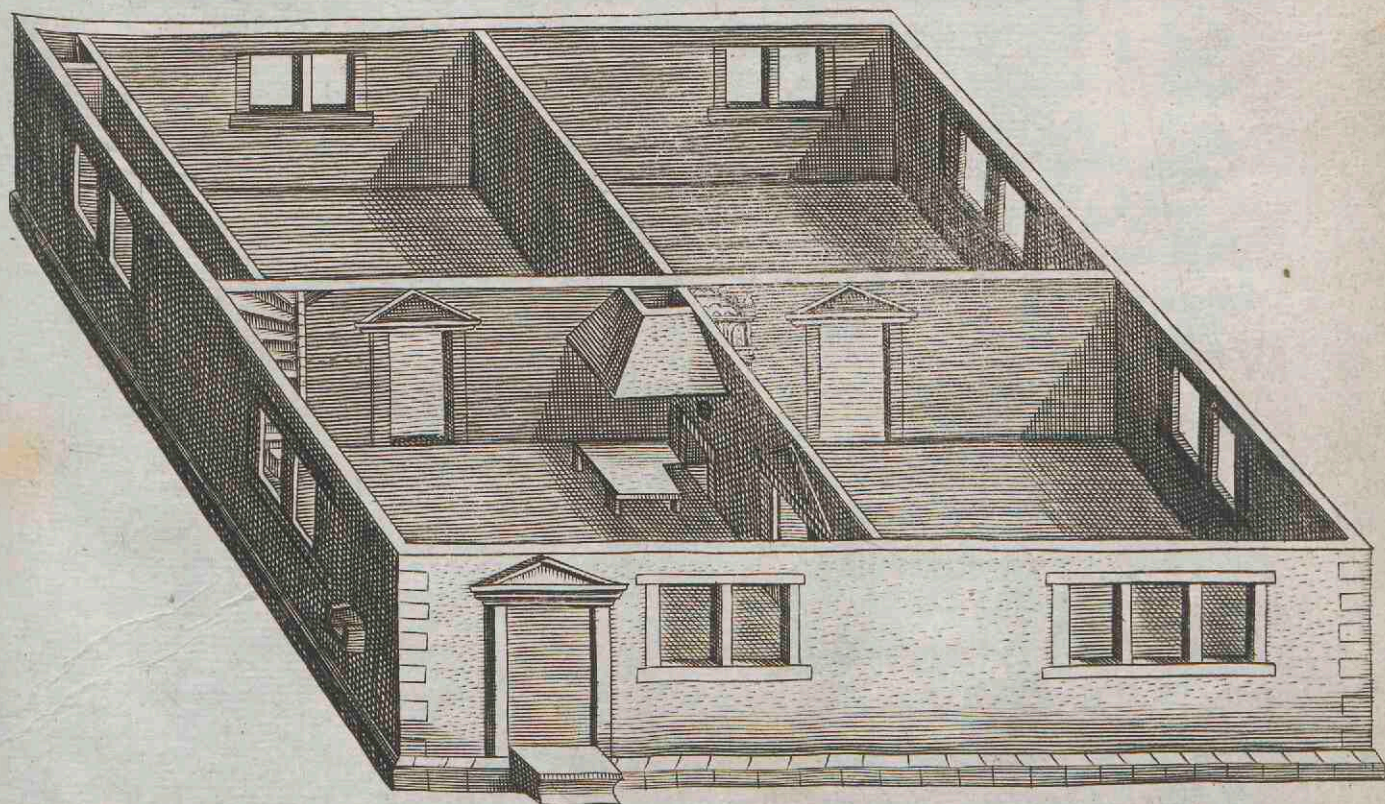
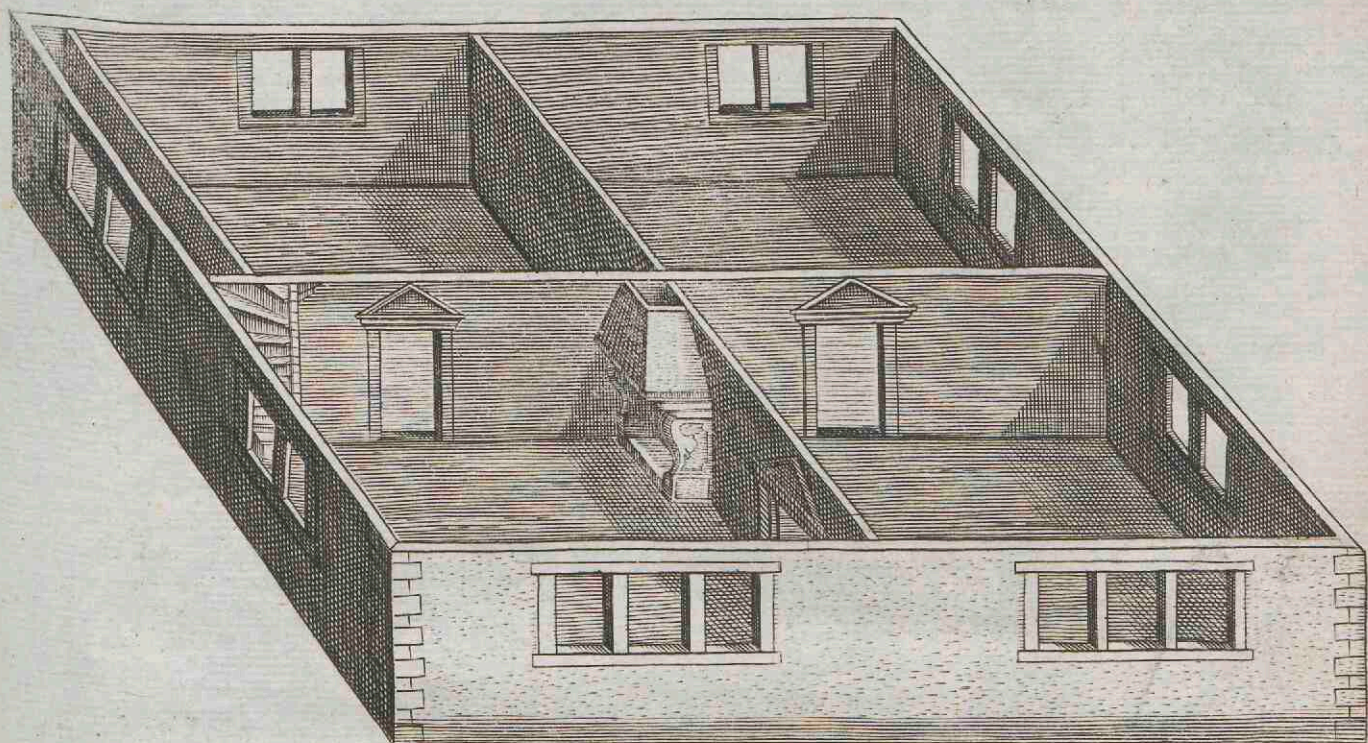
Folio 47.

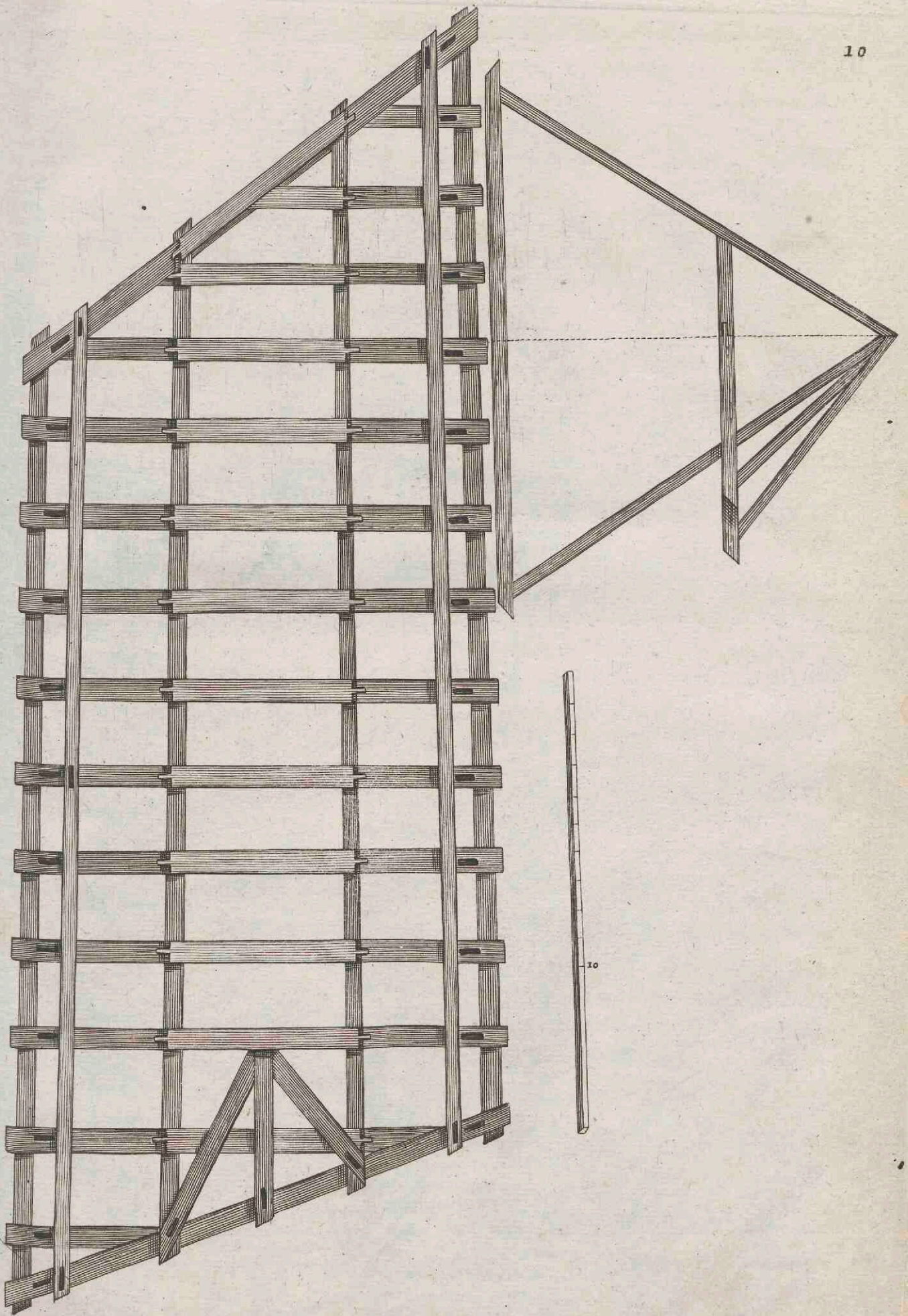
Figura 4. *Is een oplichter om het Geschut te lichten als de Raderen moeten vernieuwt worden.*

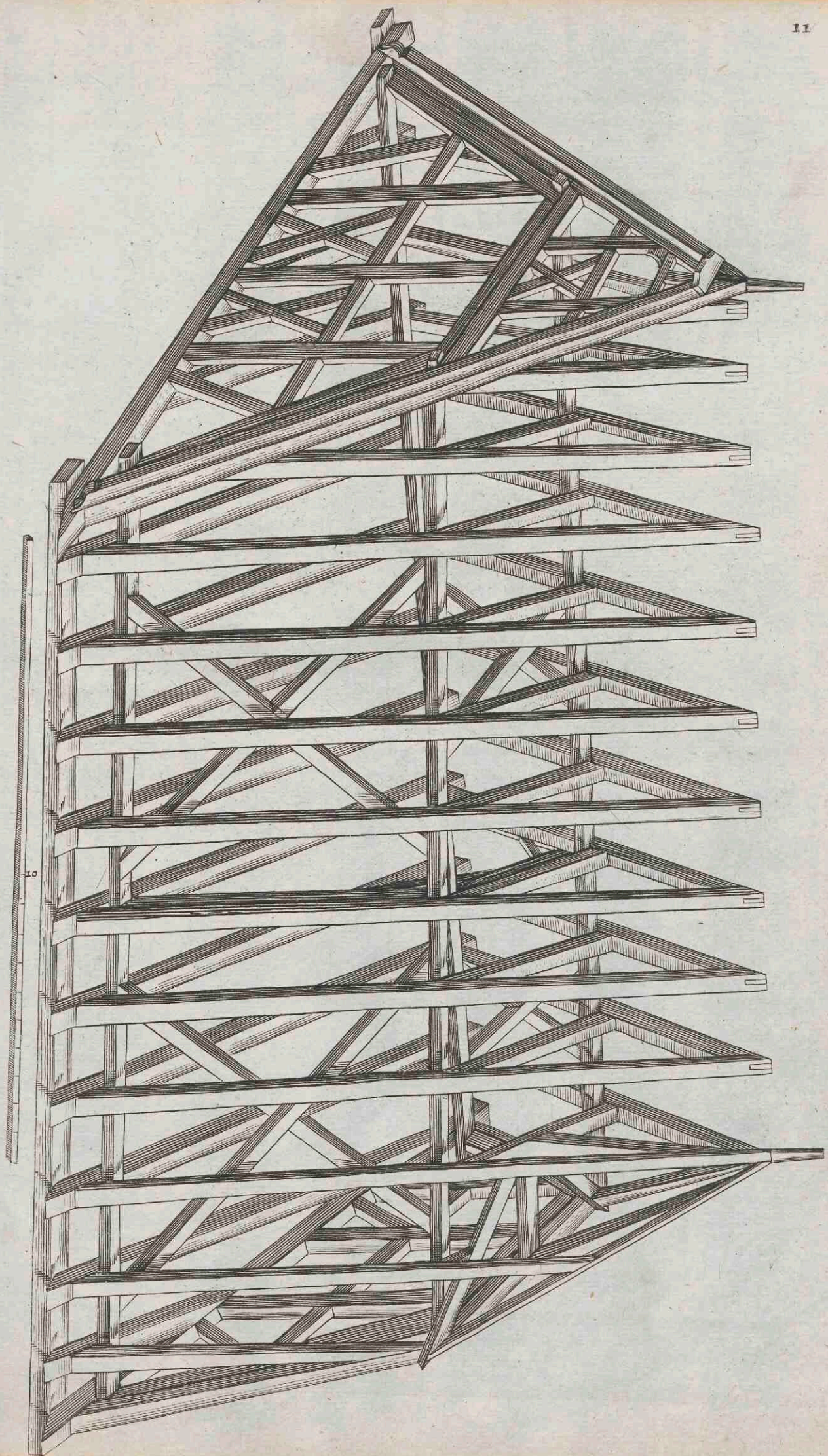
Figura 5. *Is een Bok die alle andere overtreft van wegens haren bequaambeyd, en kan op wagens seer licht overal gebracht worden.*

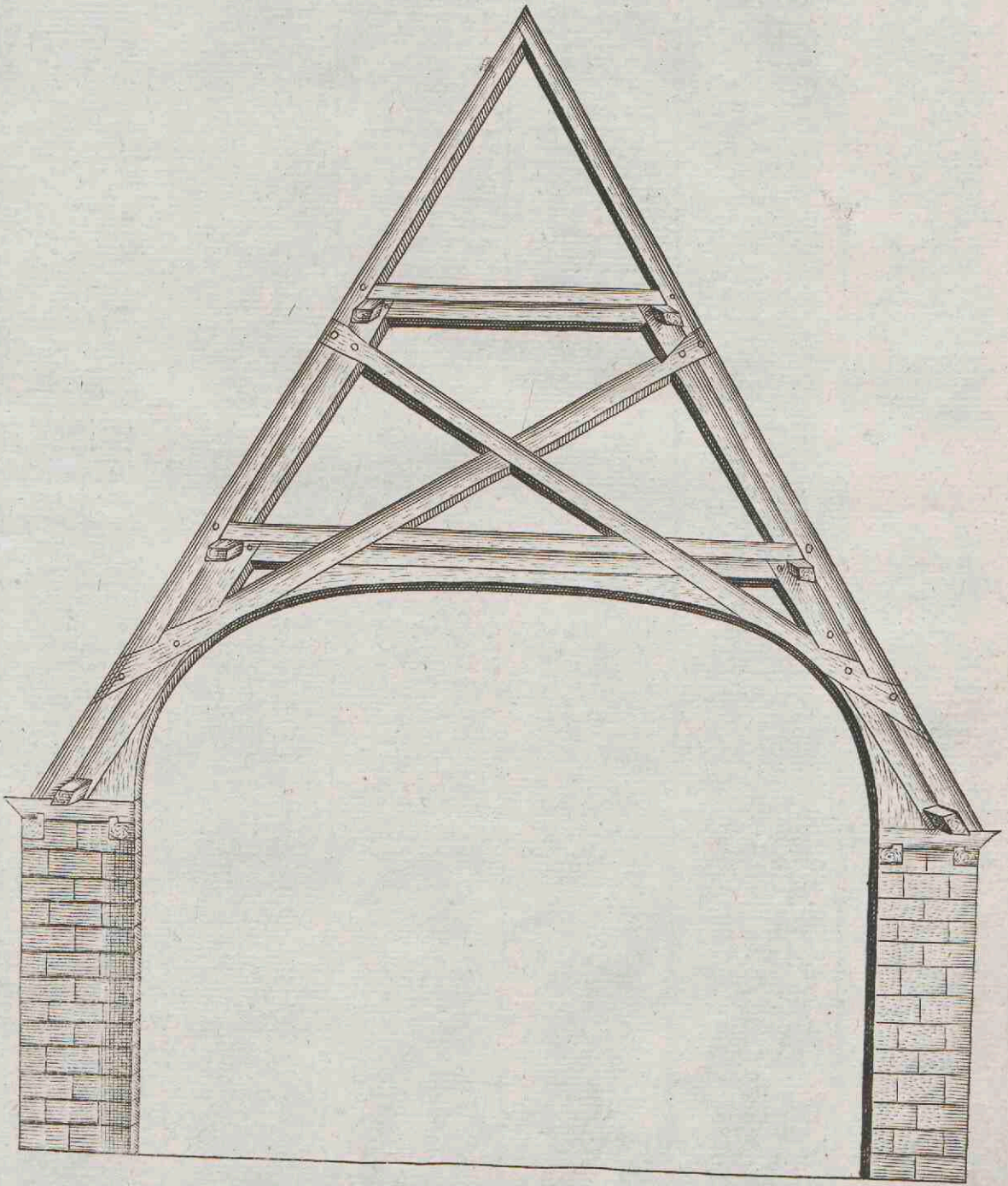
Folio 48.

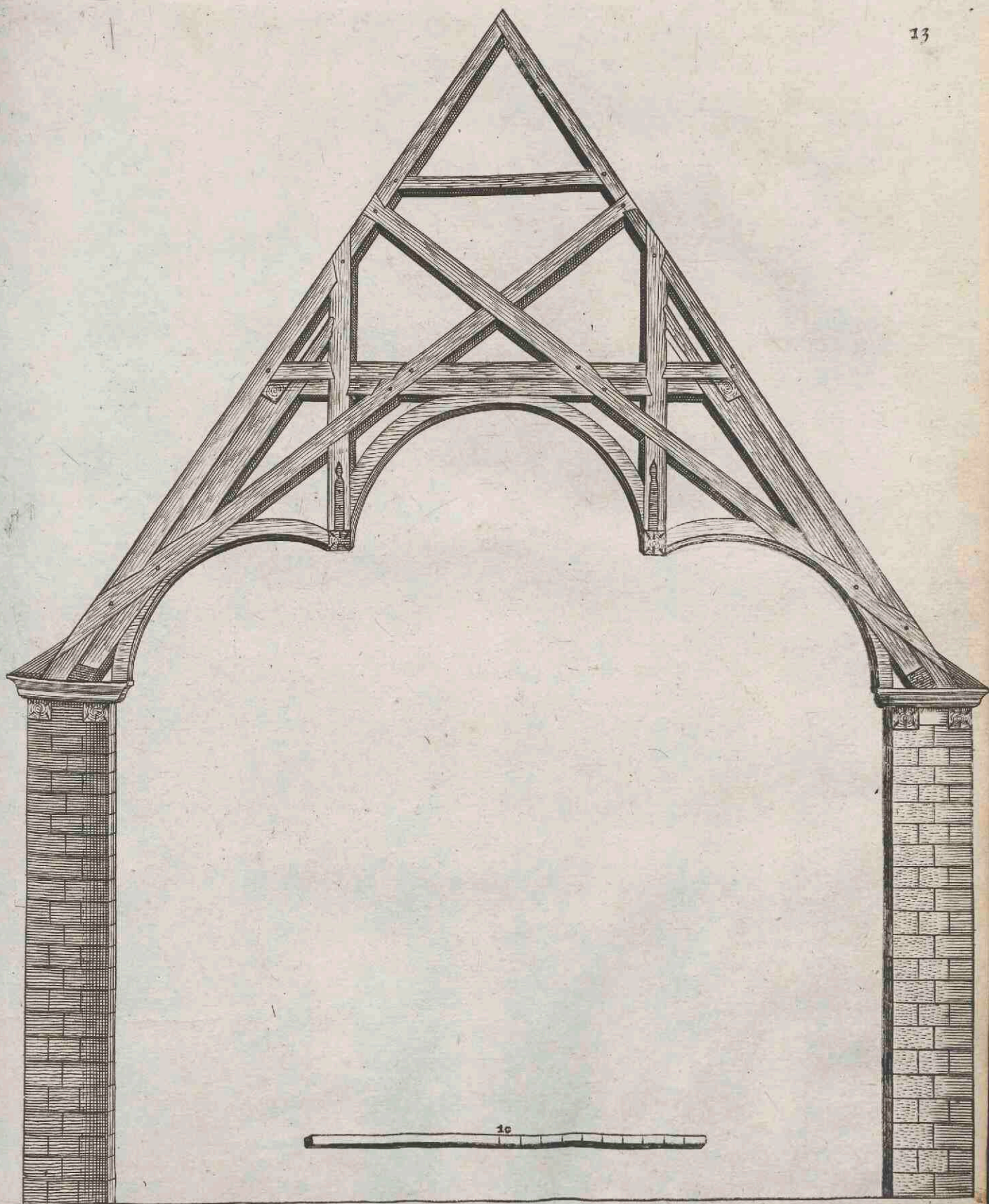
Is de Oude Luterse-Kerk van binnen in perspectief.

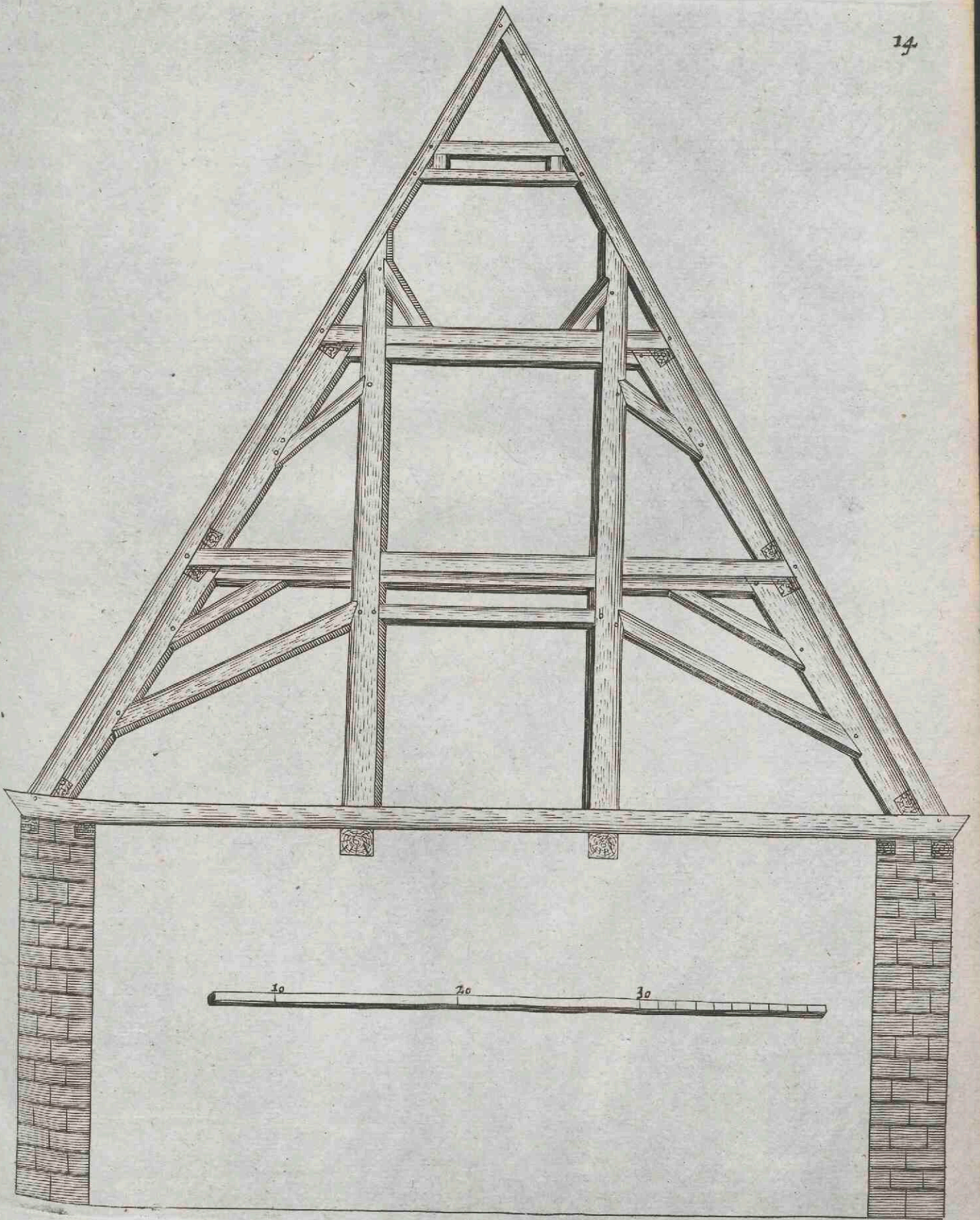

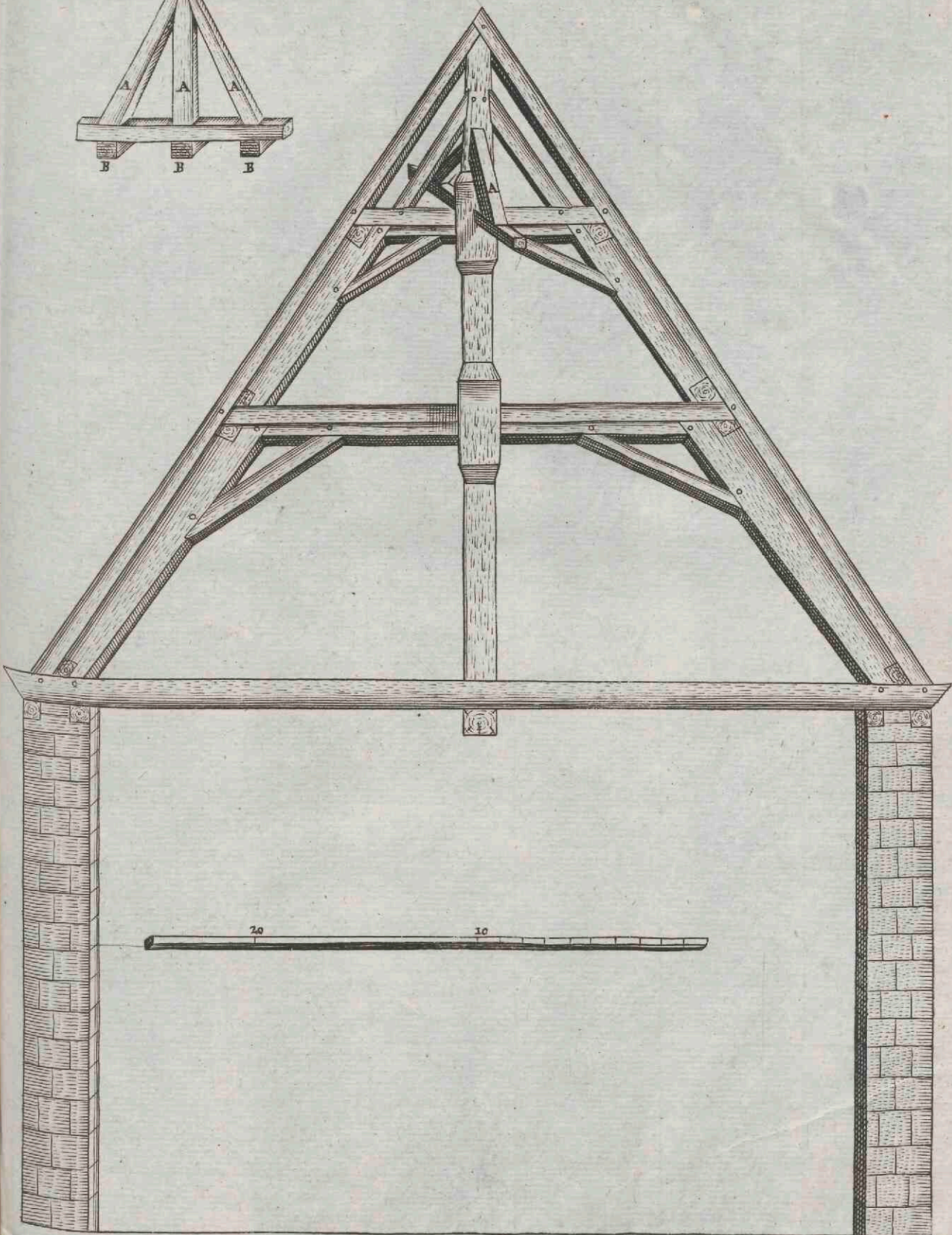
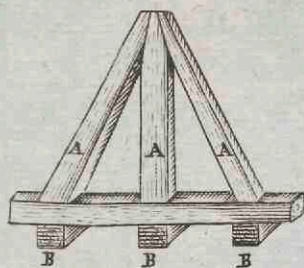

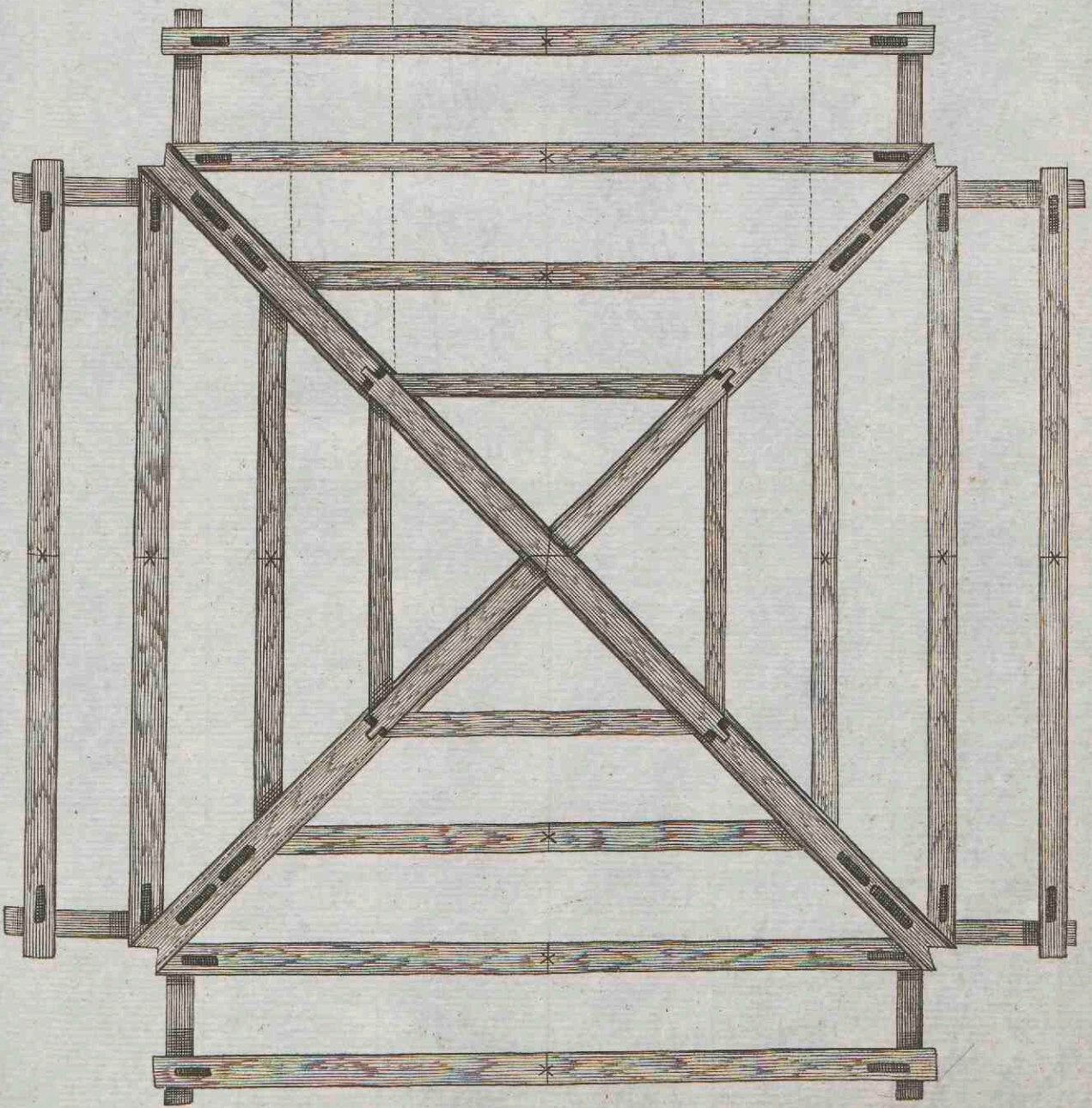
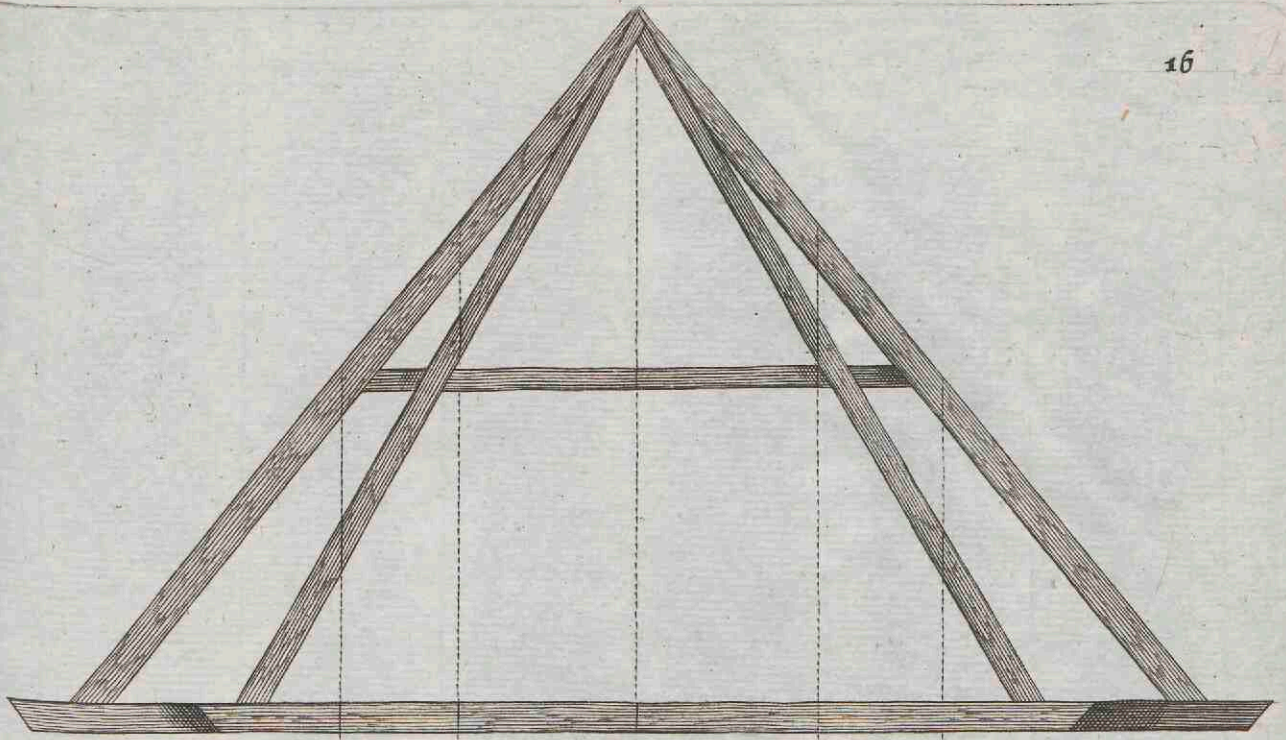

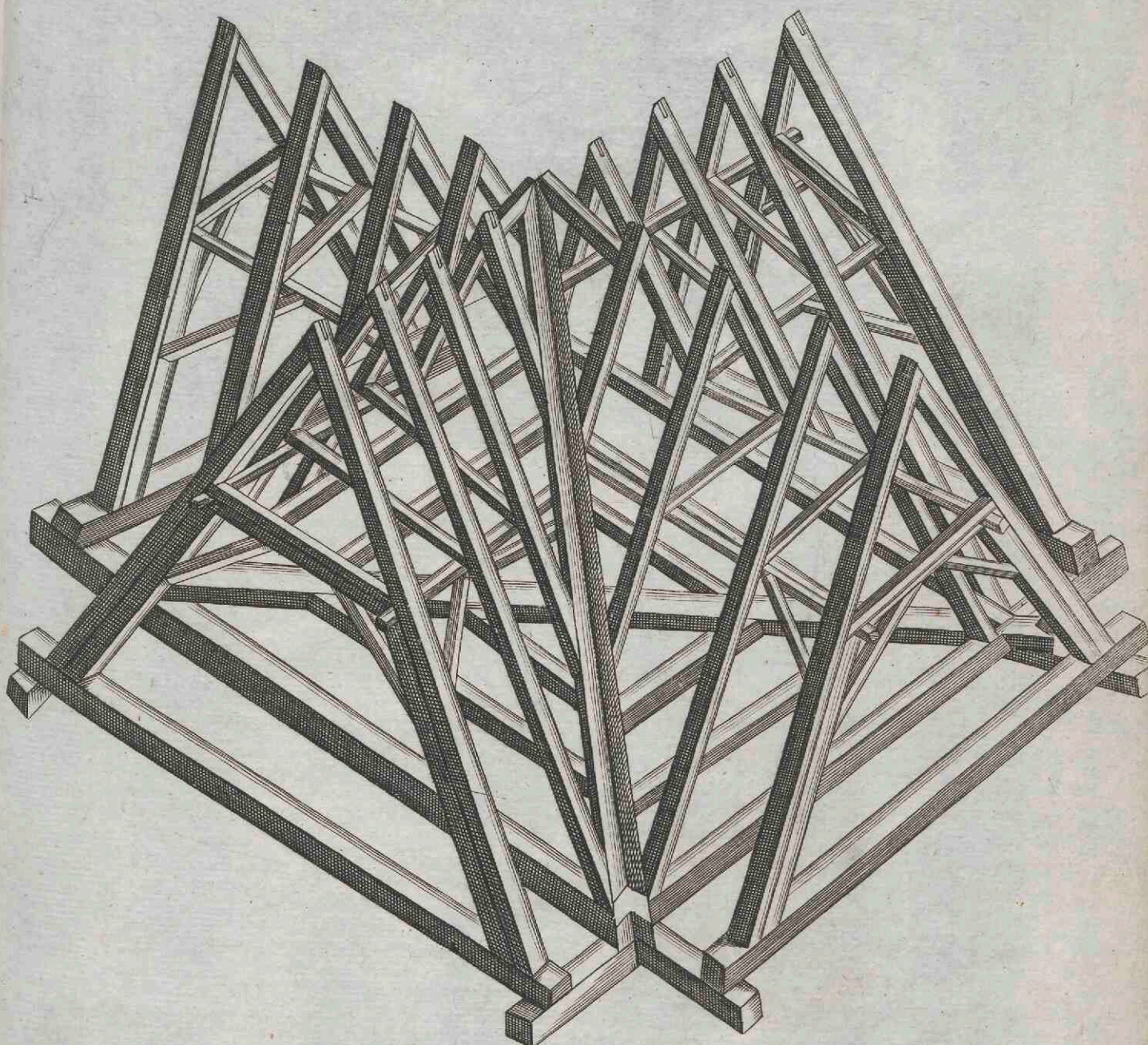

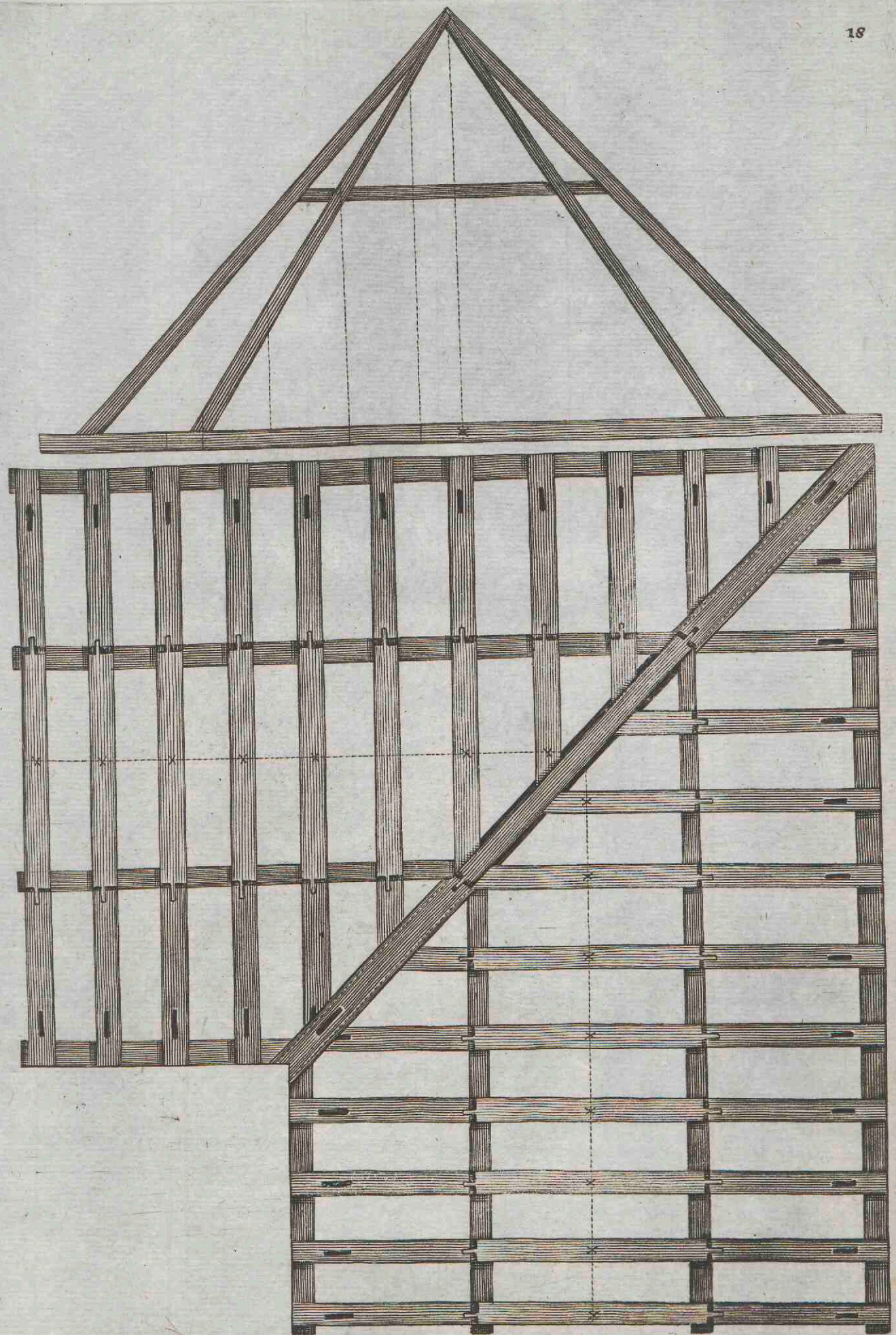

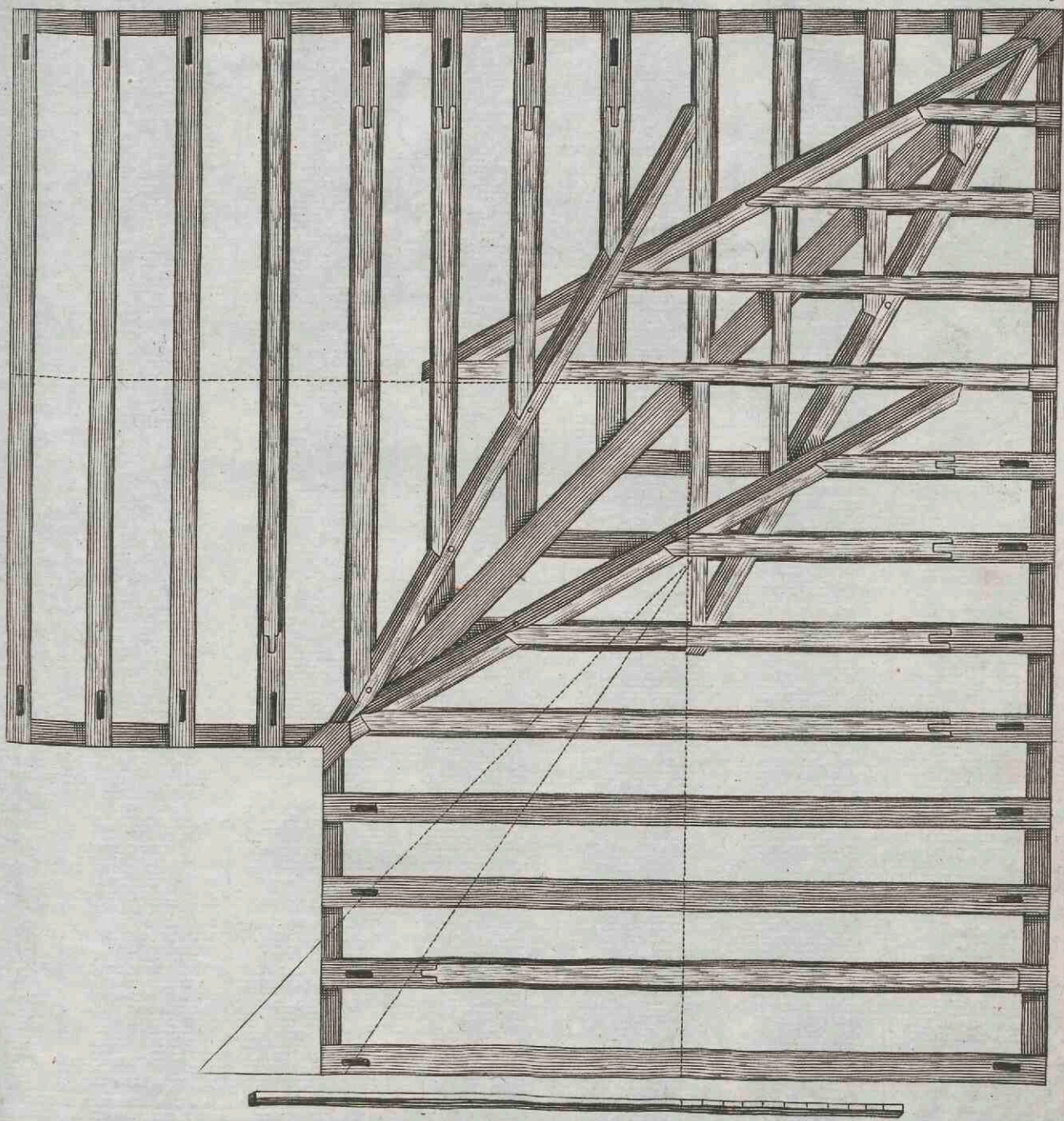

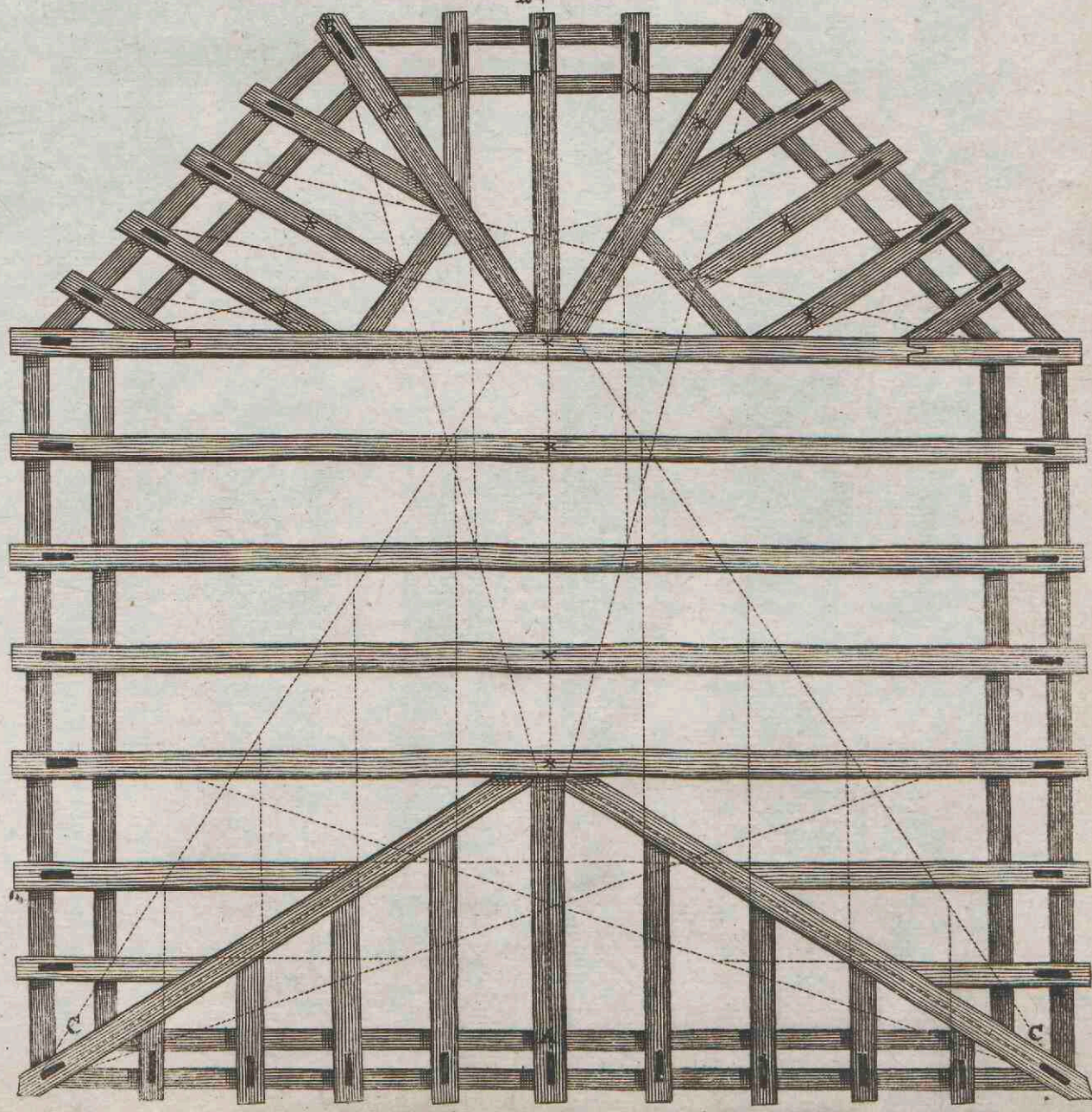
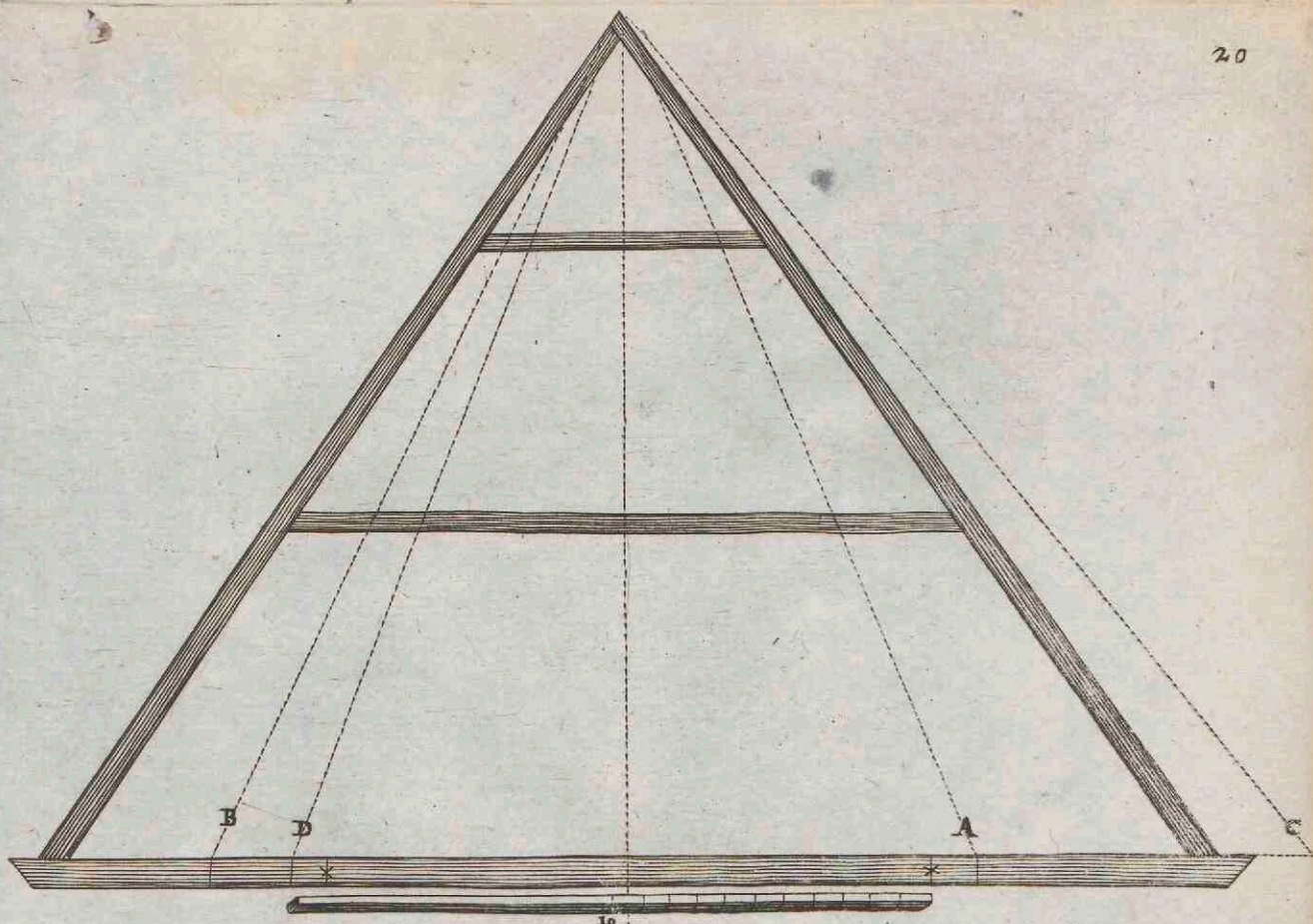

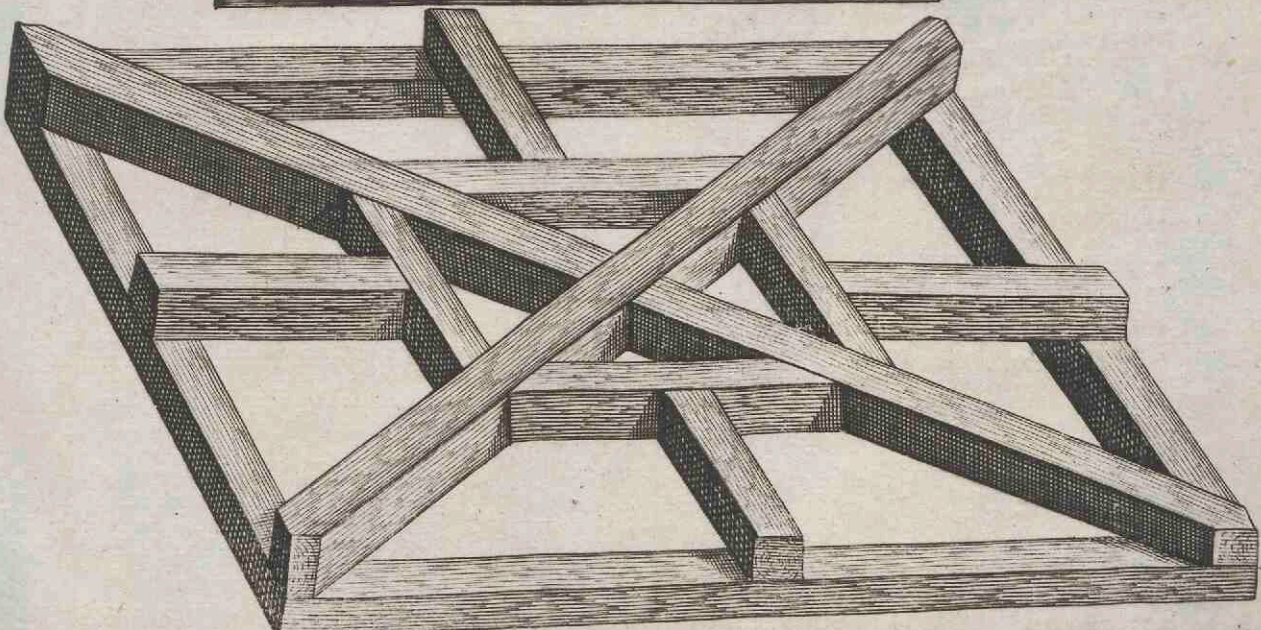
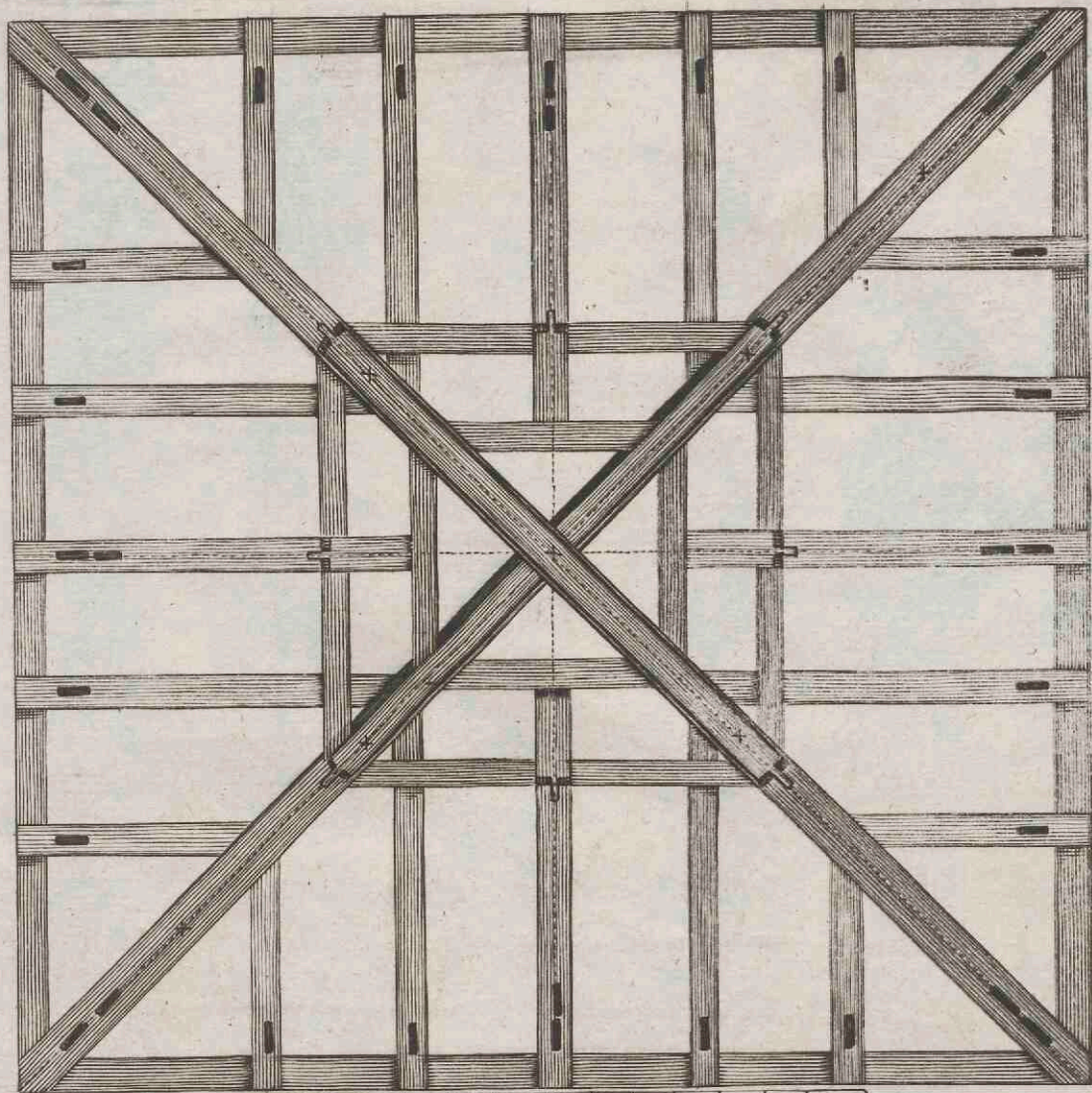

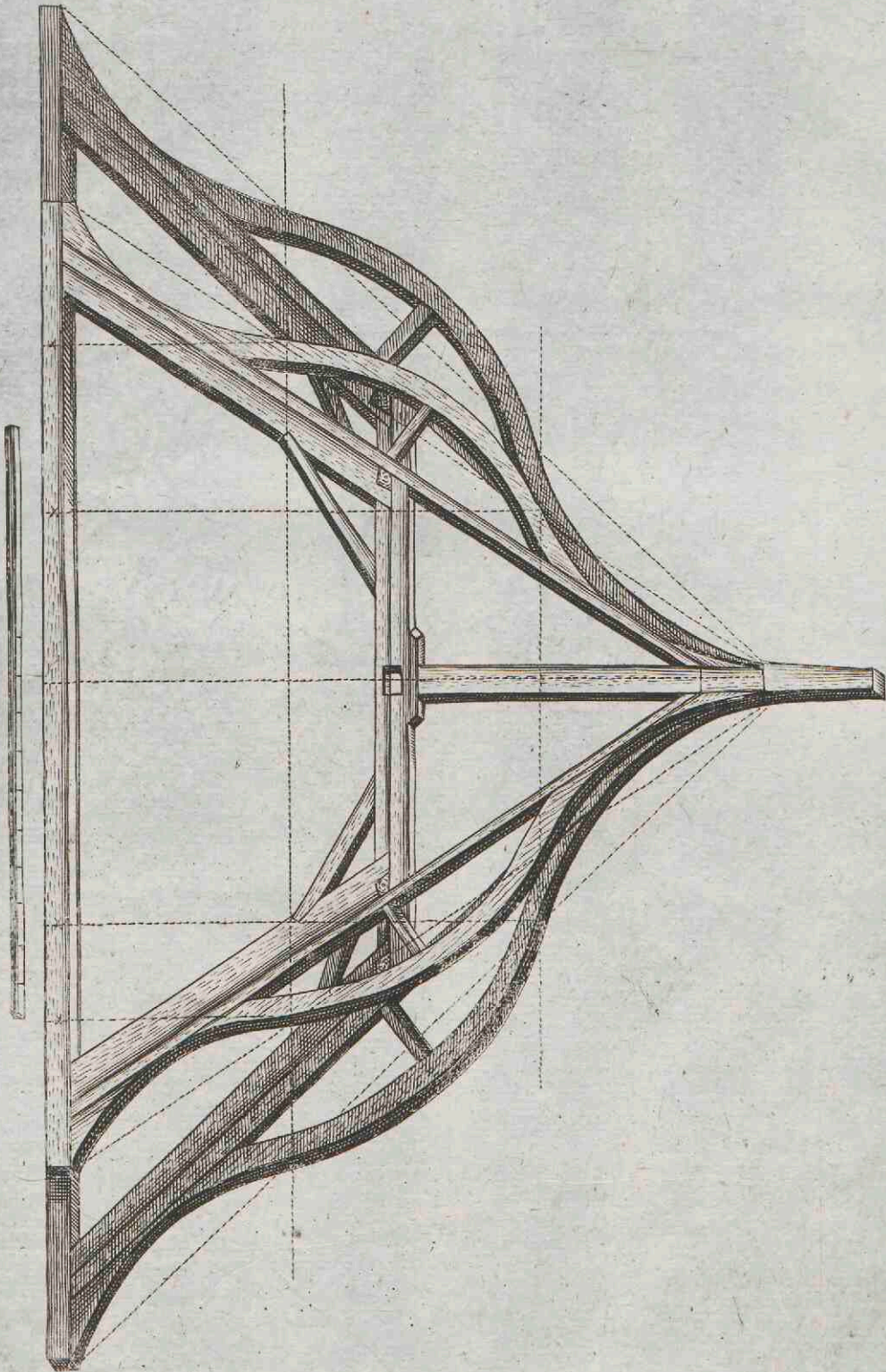

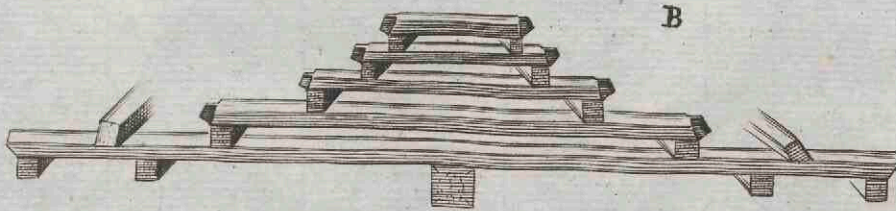
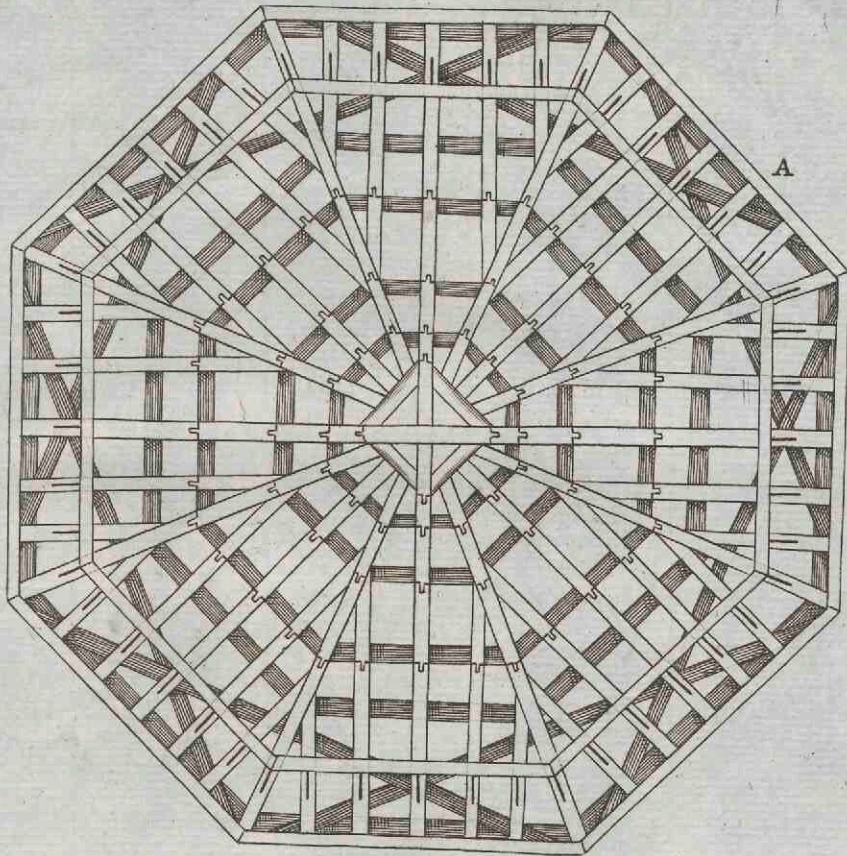

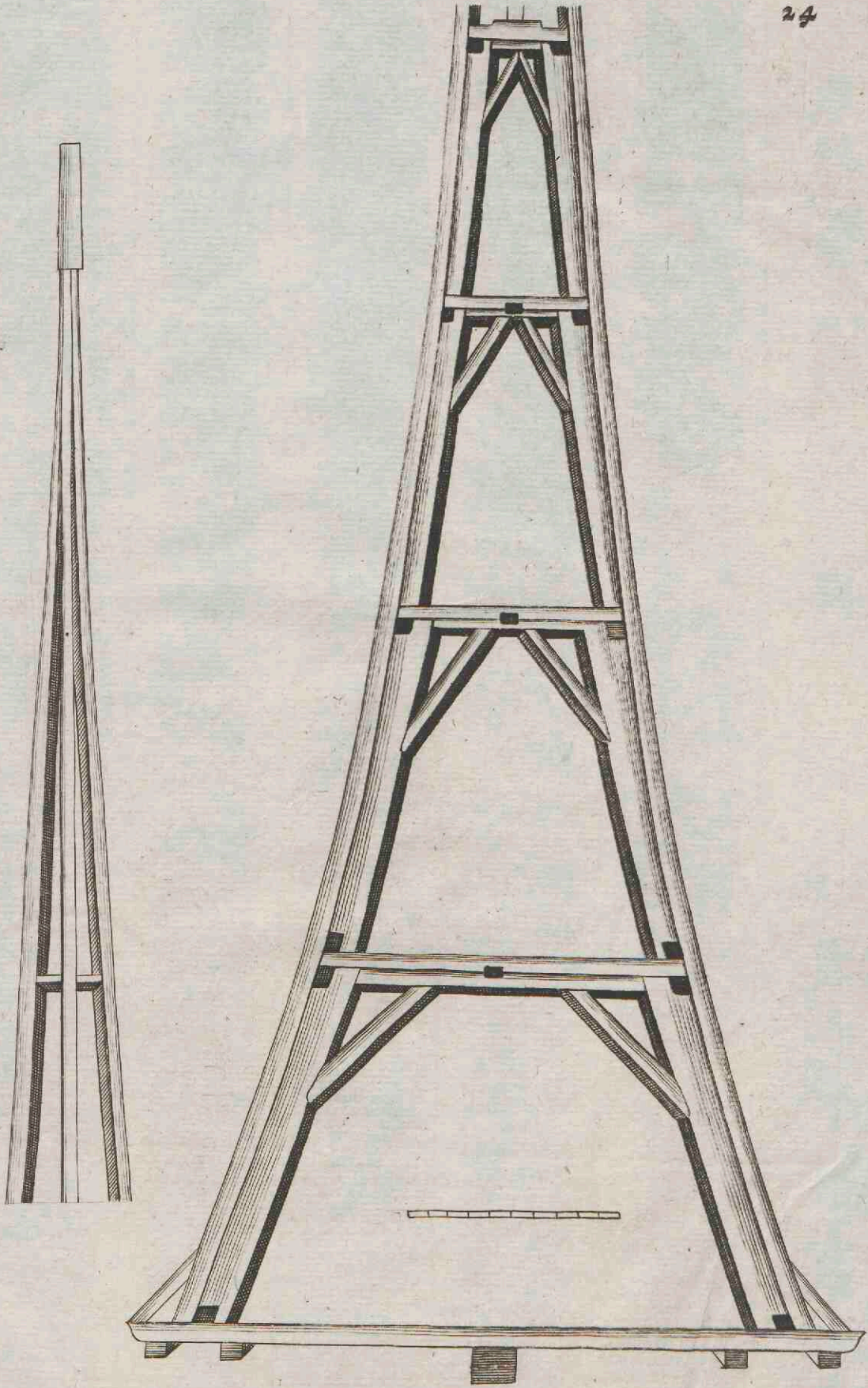

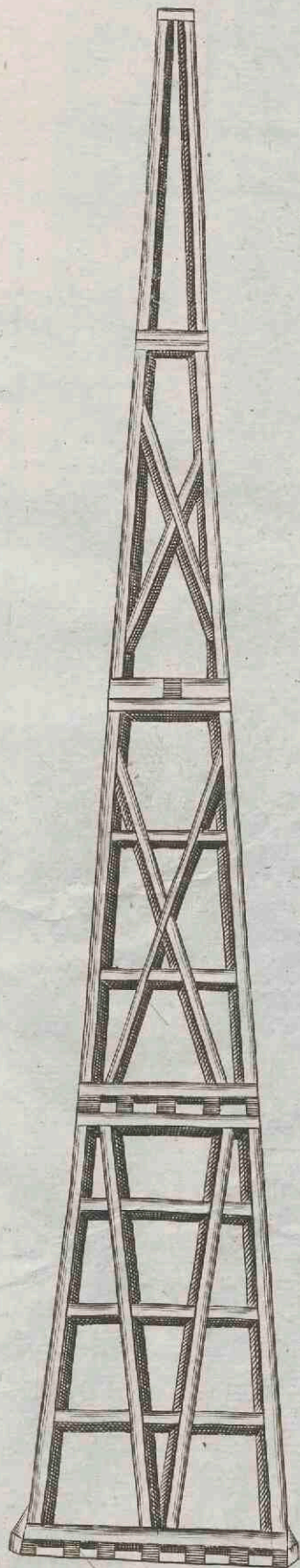

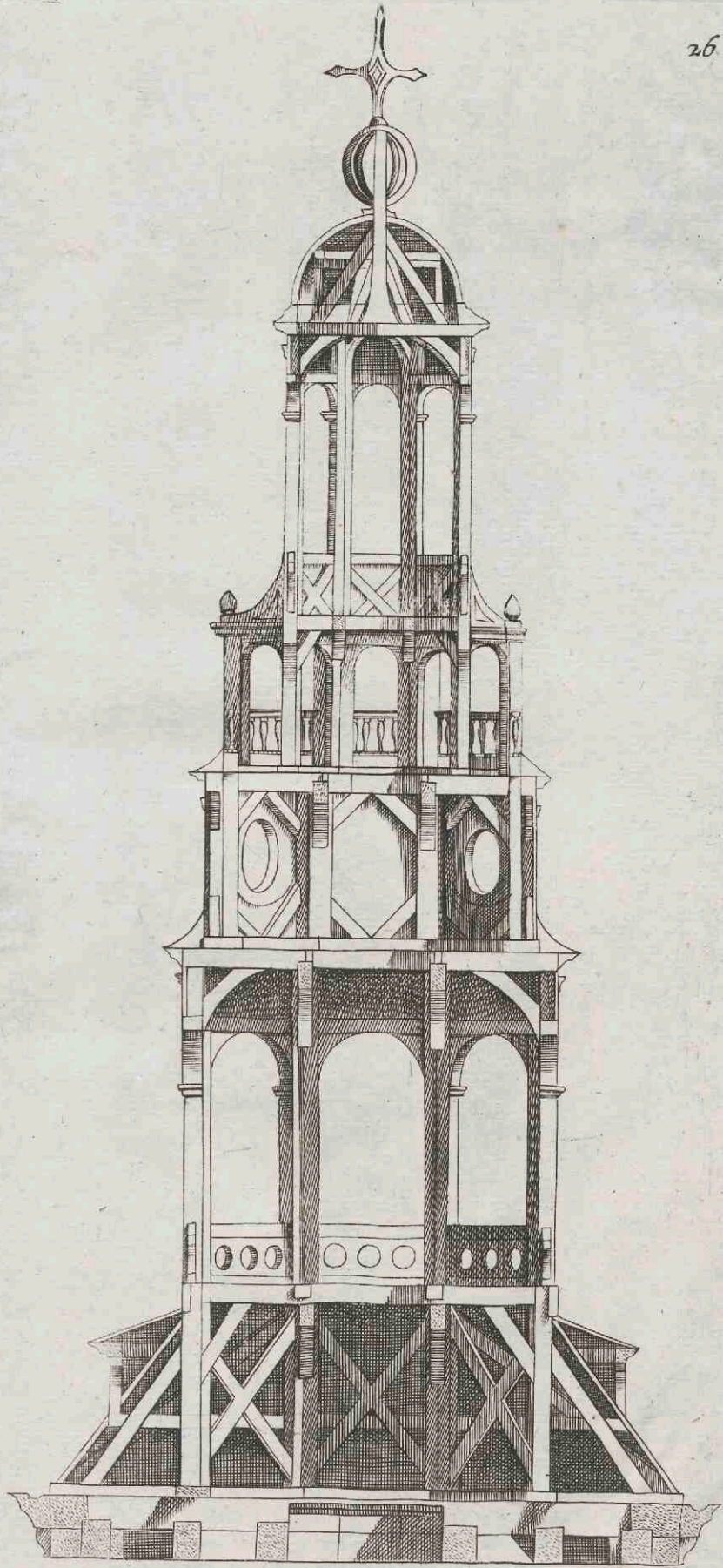

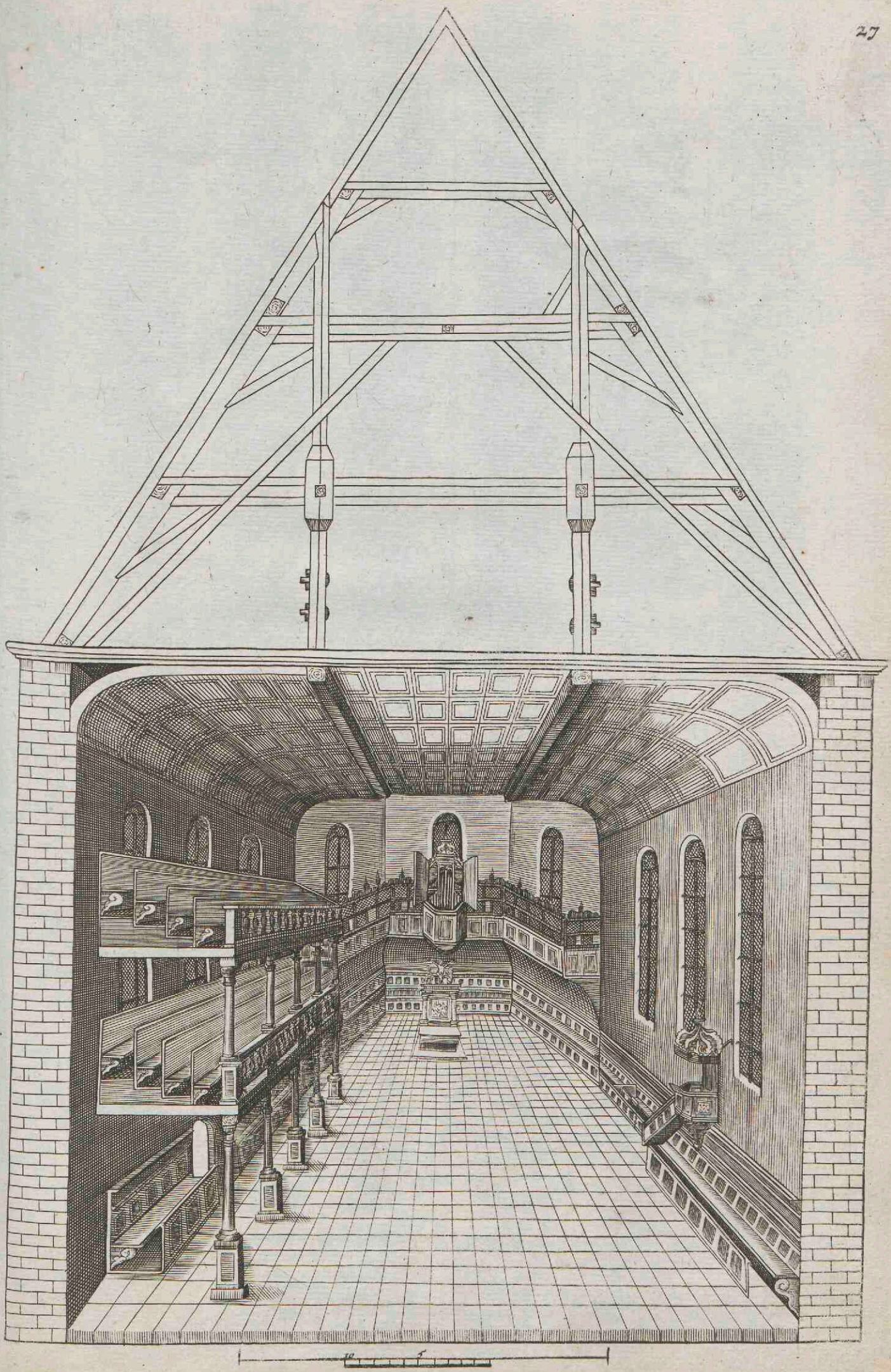

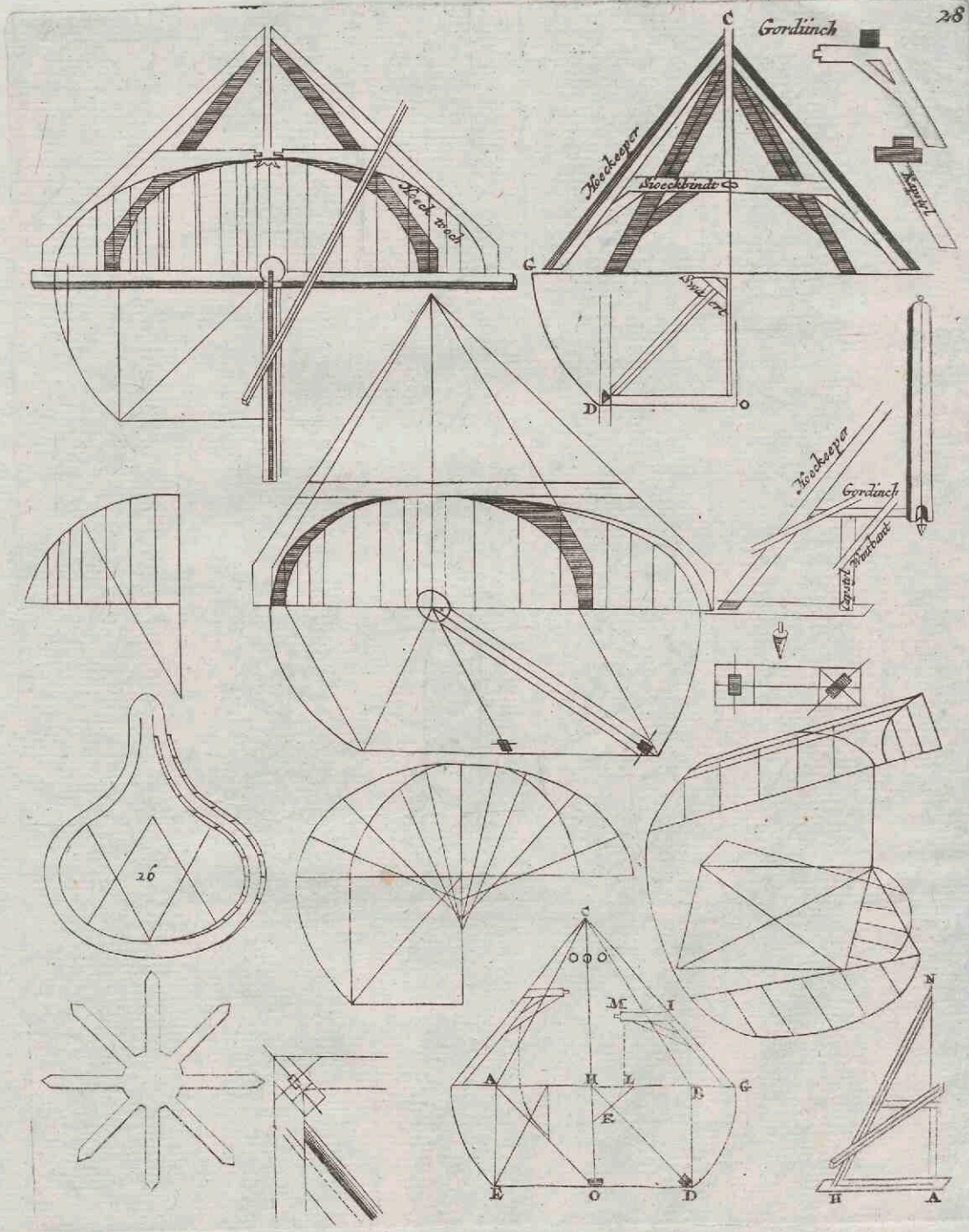

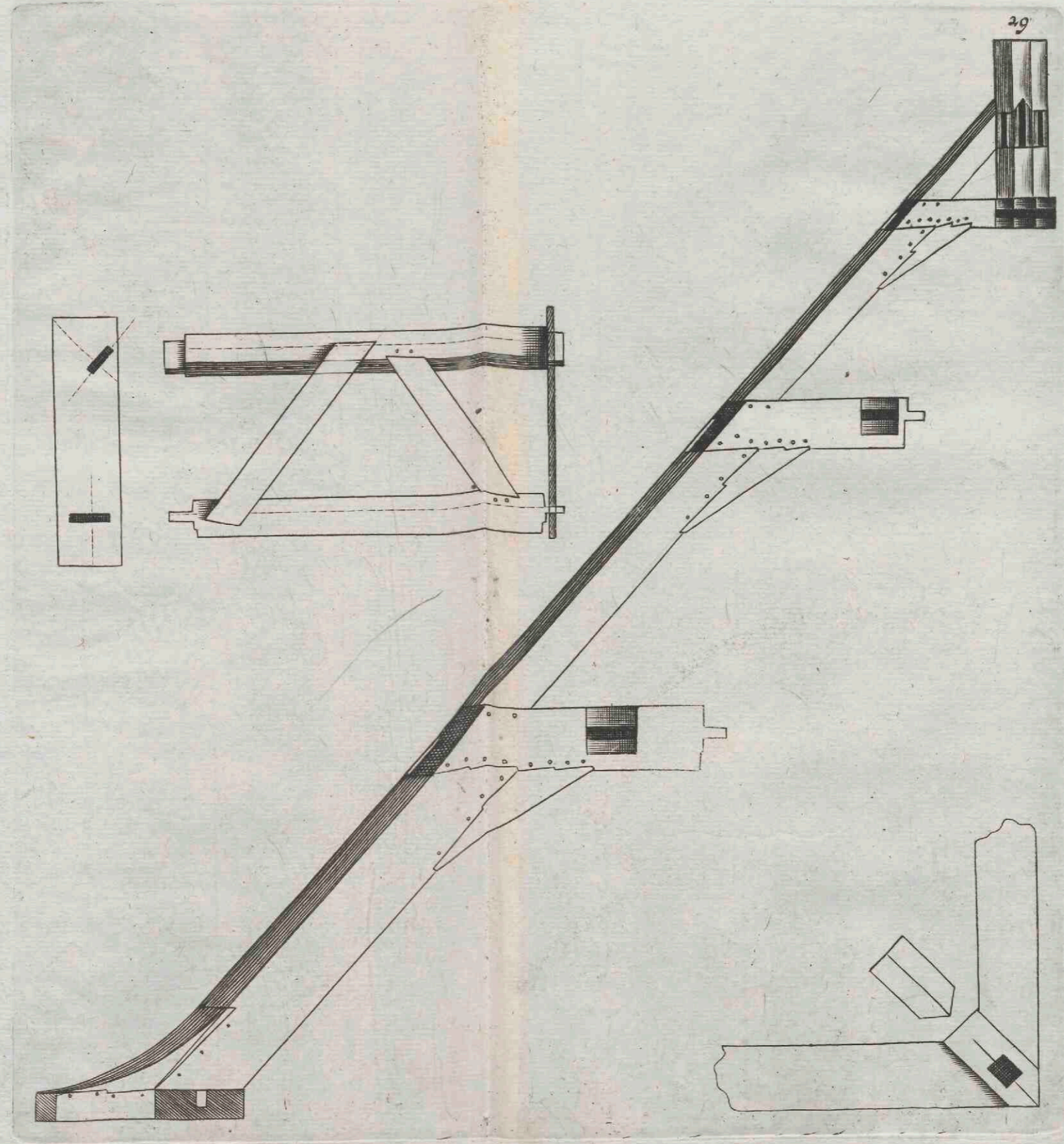

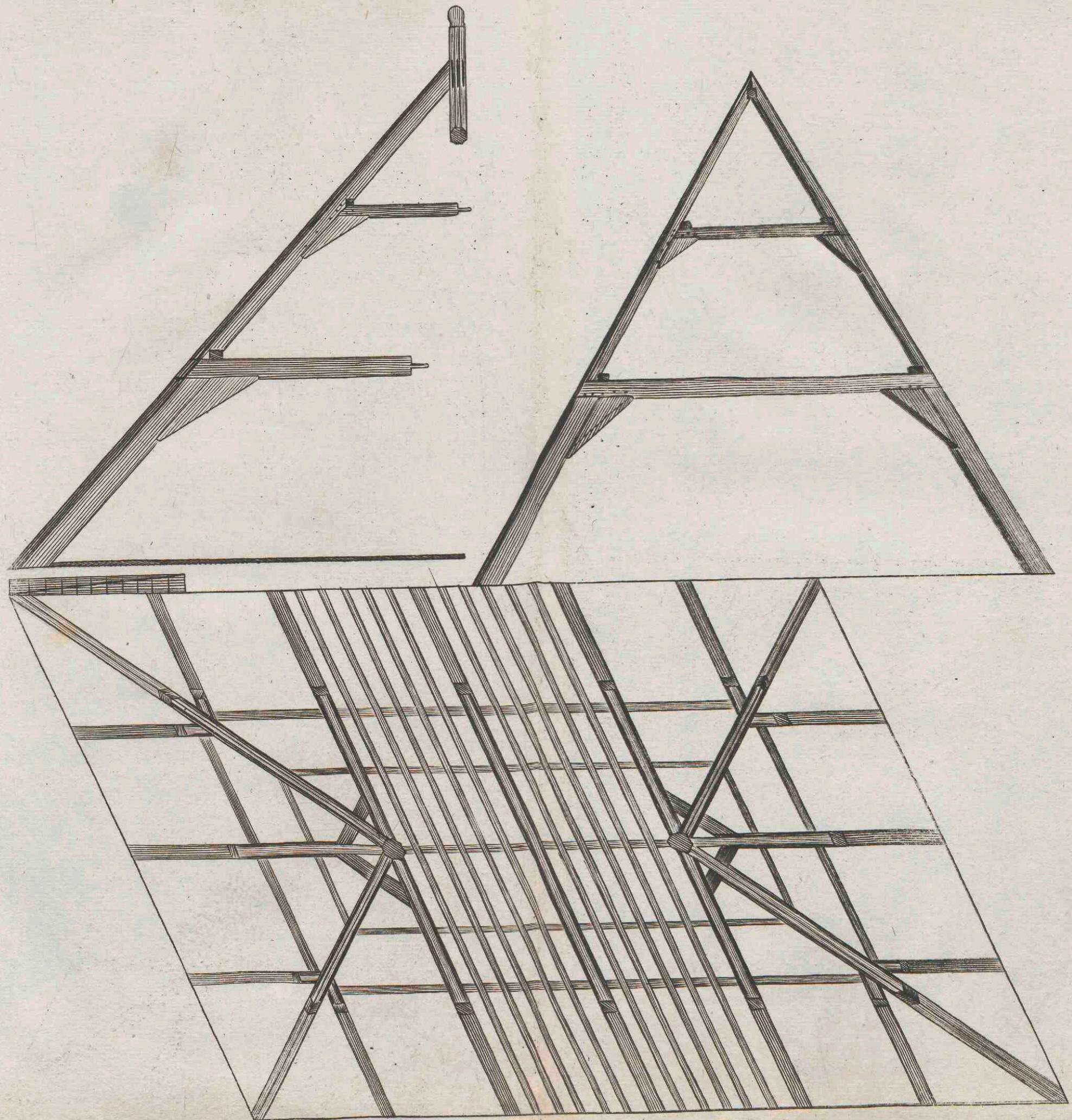

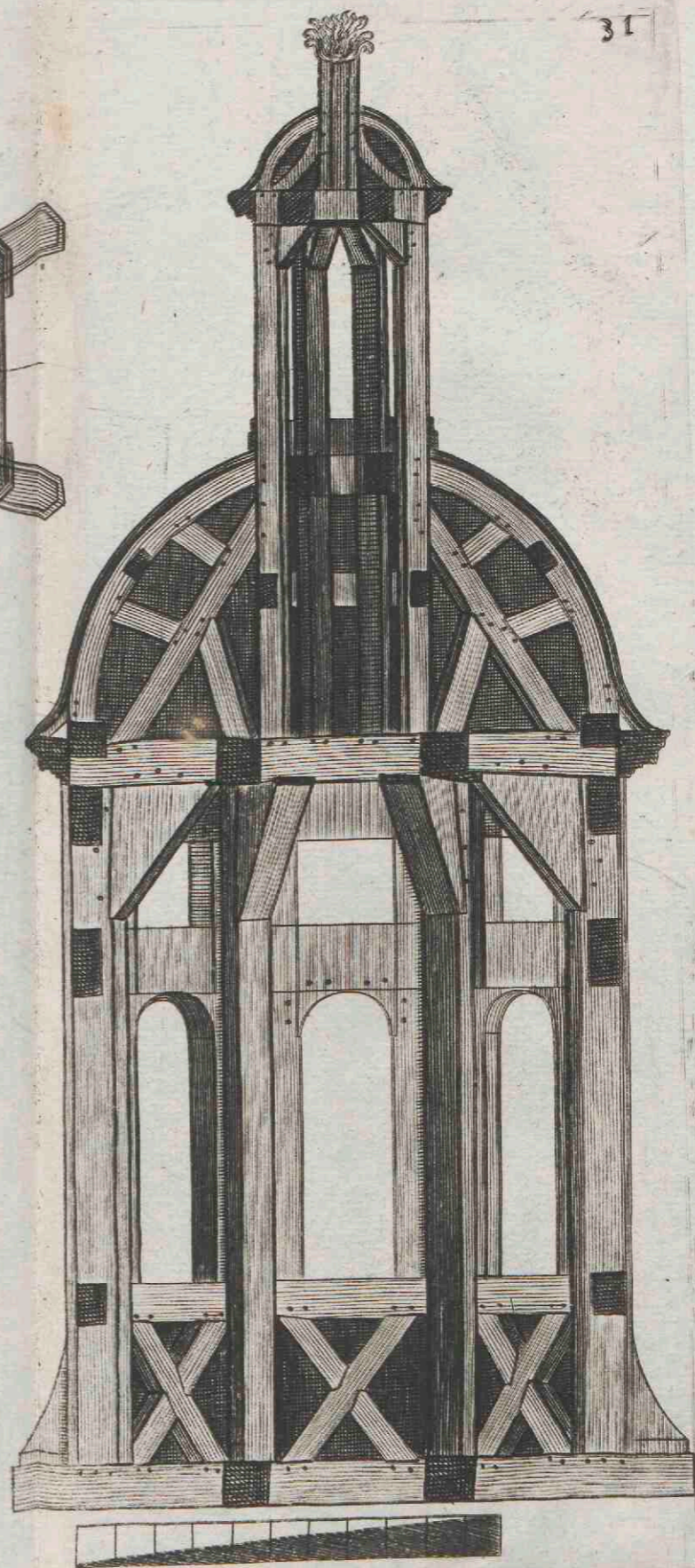
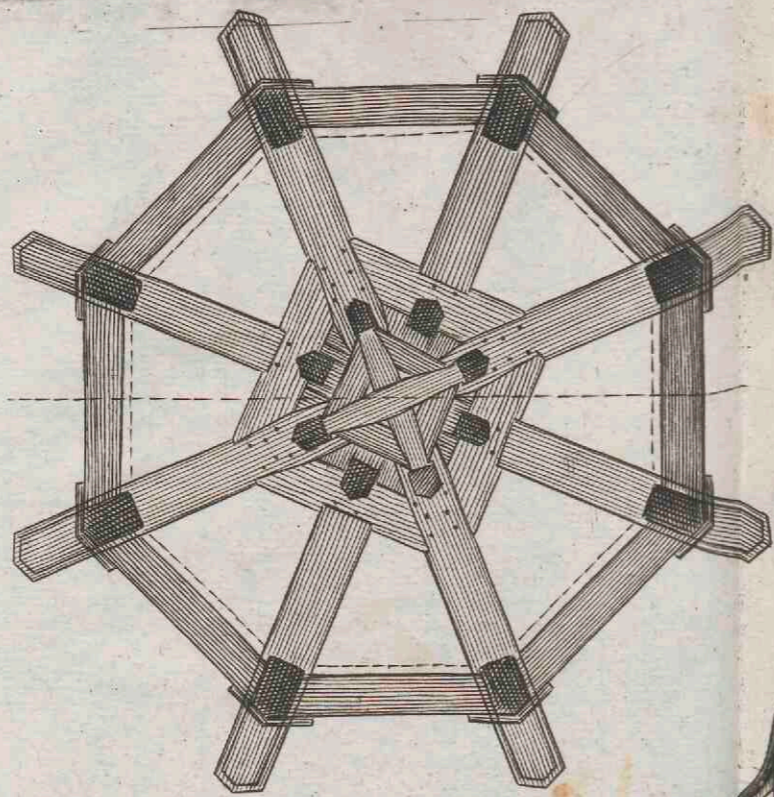

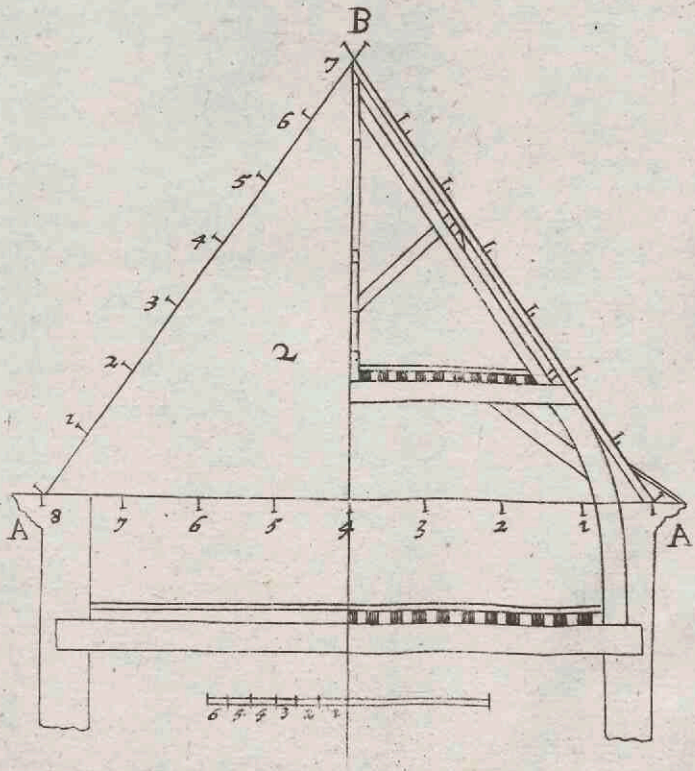
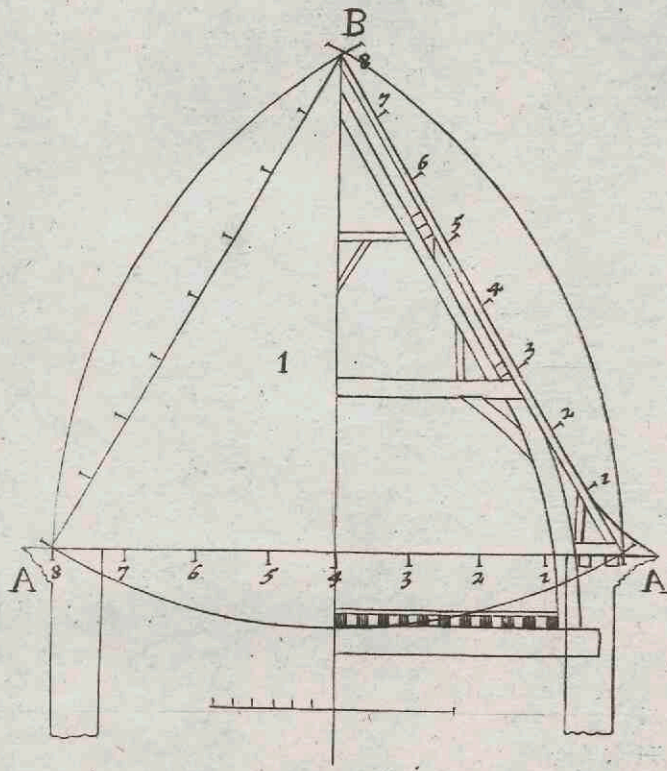

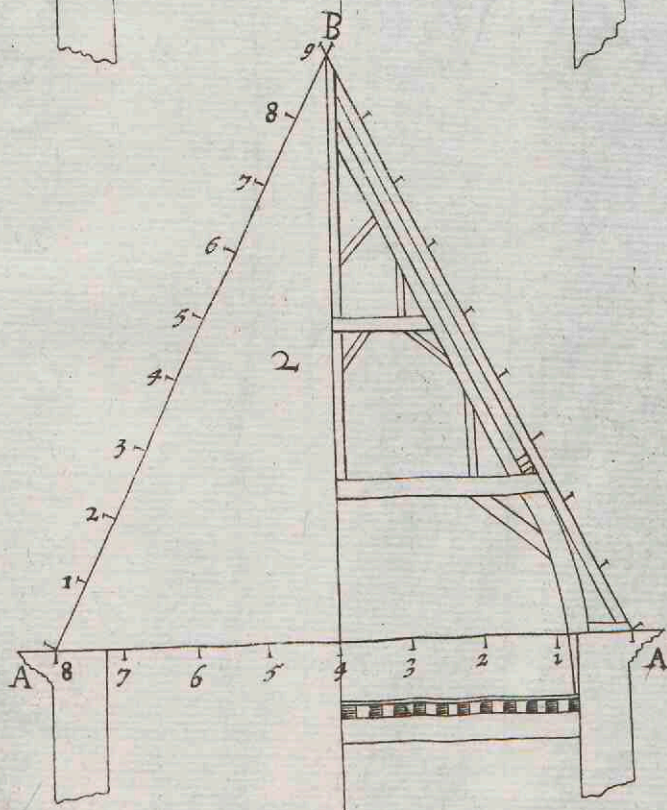
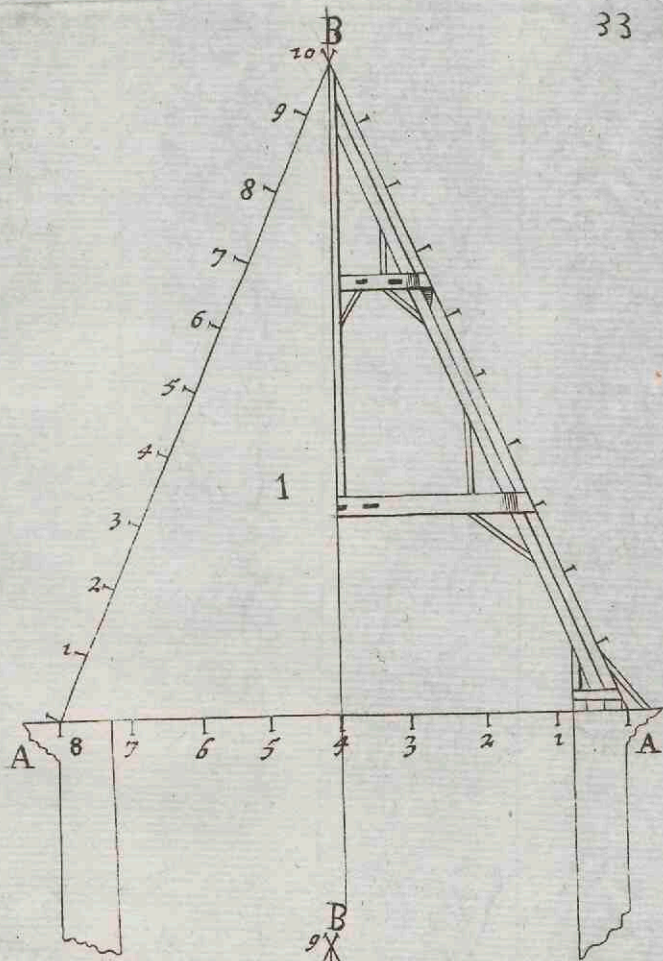

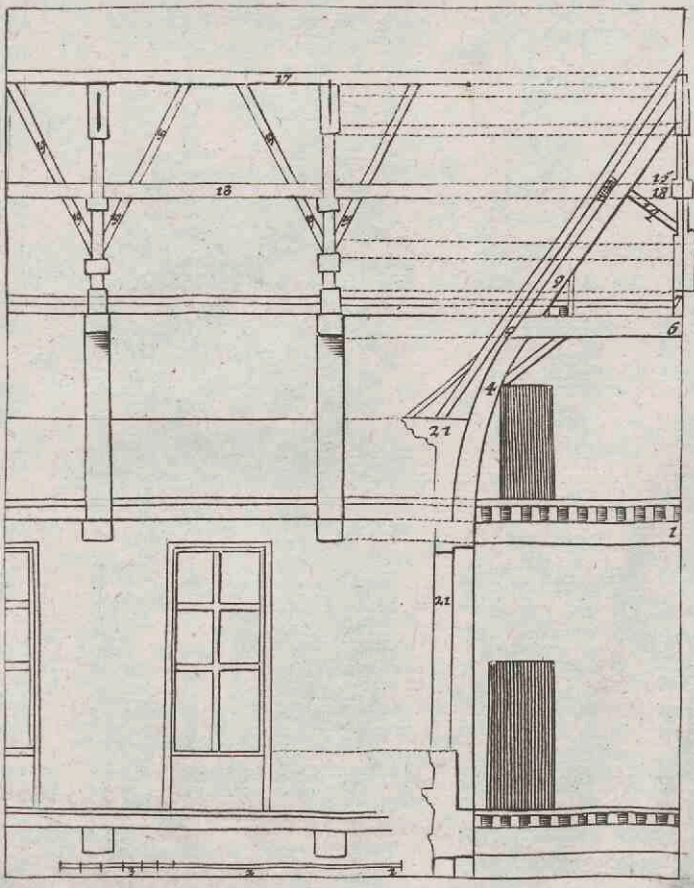
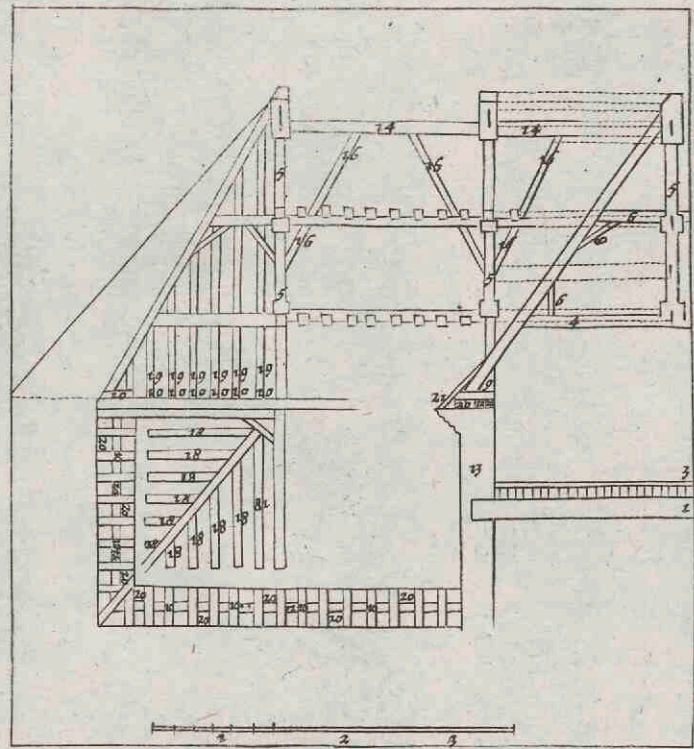

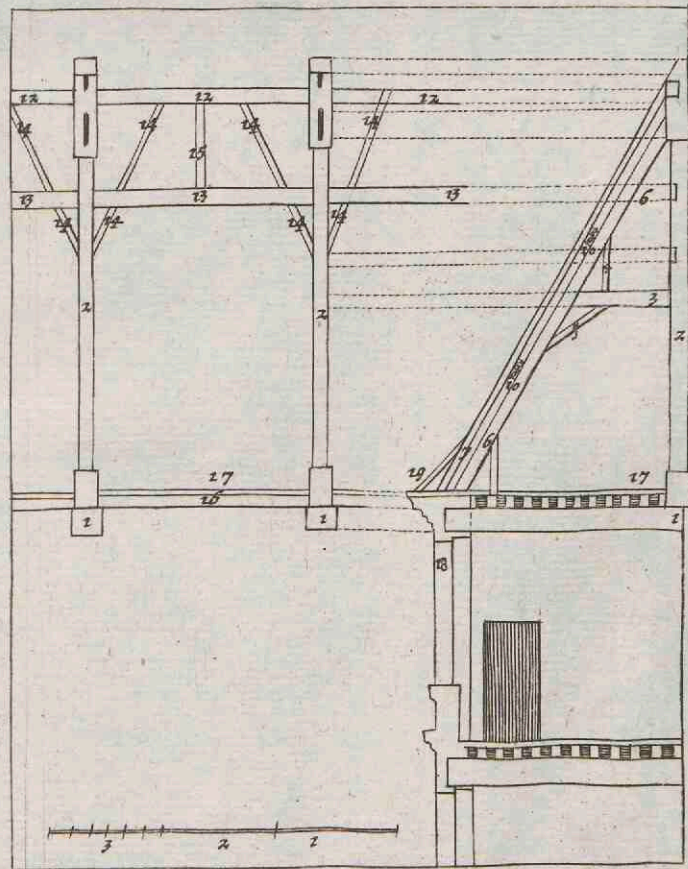
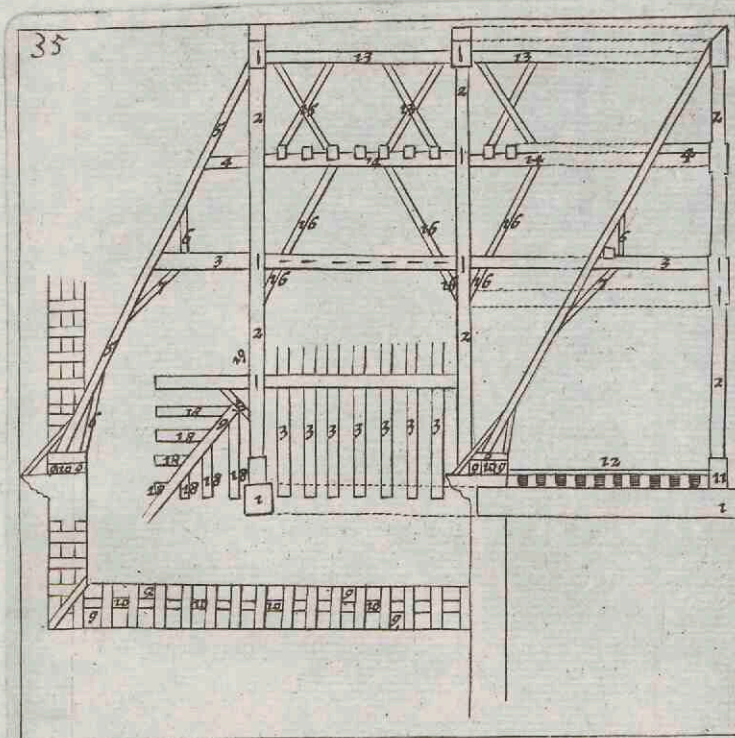

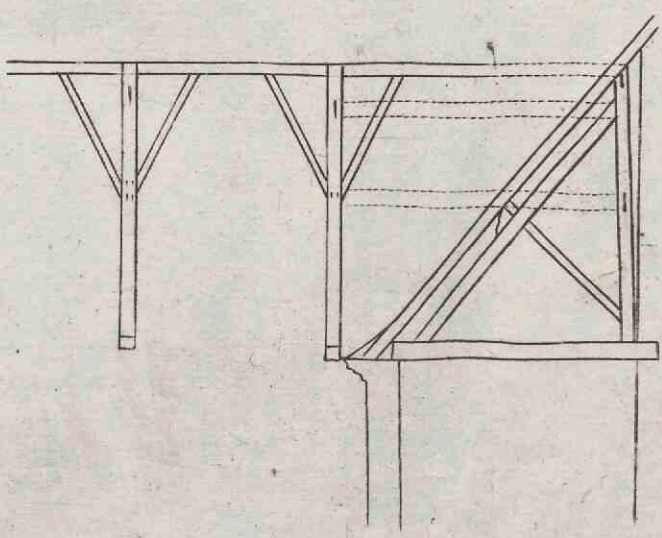
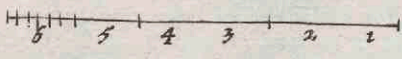
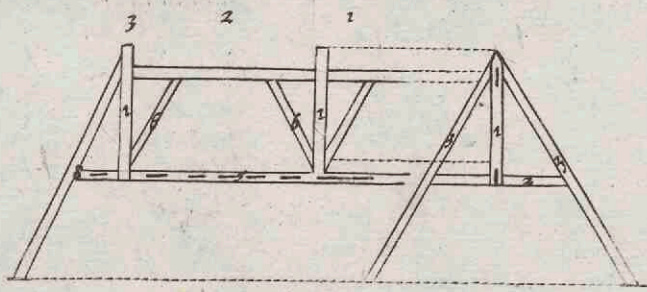
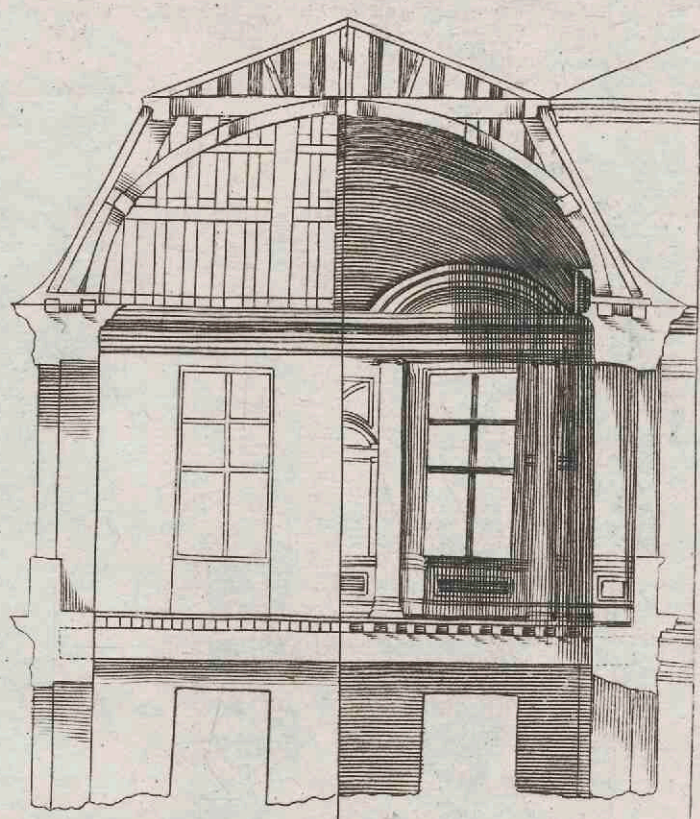

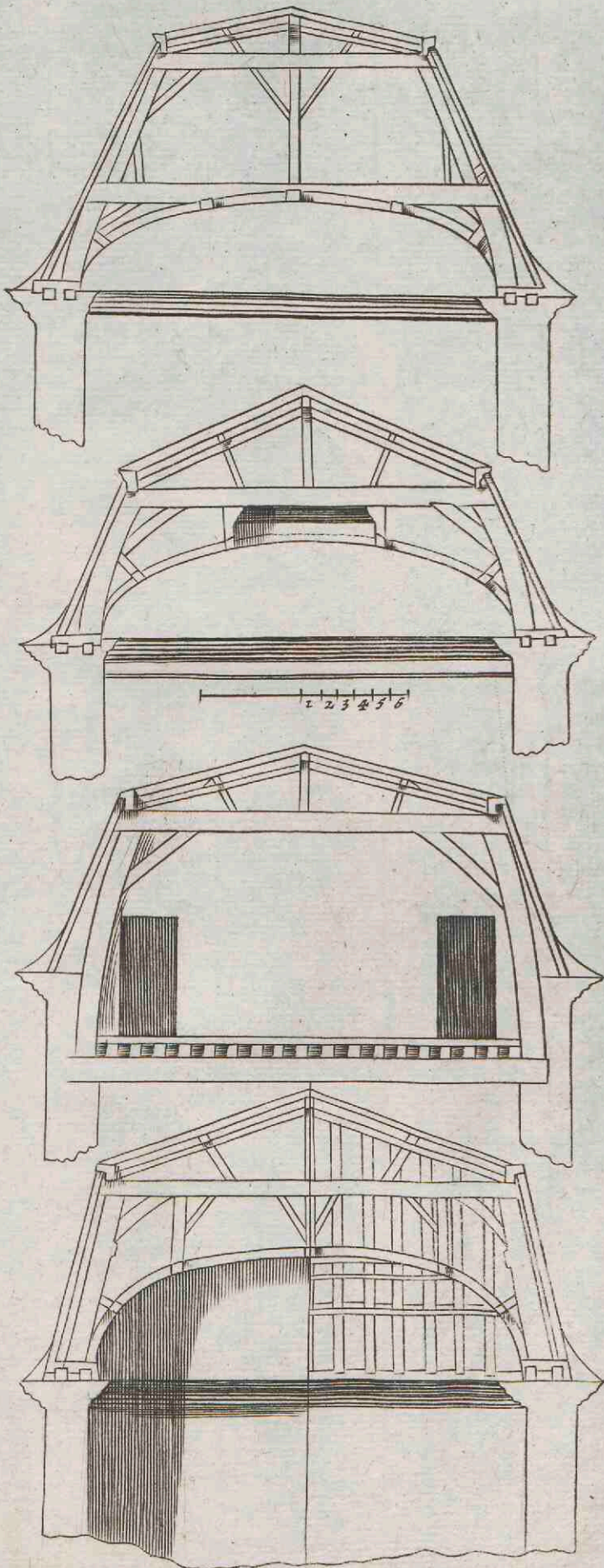

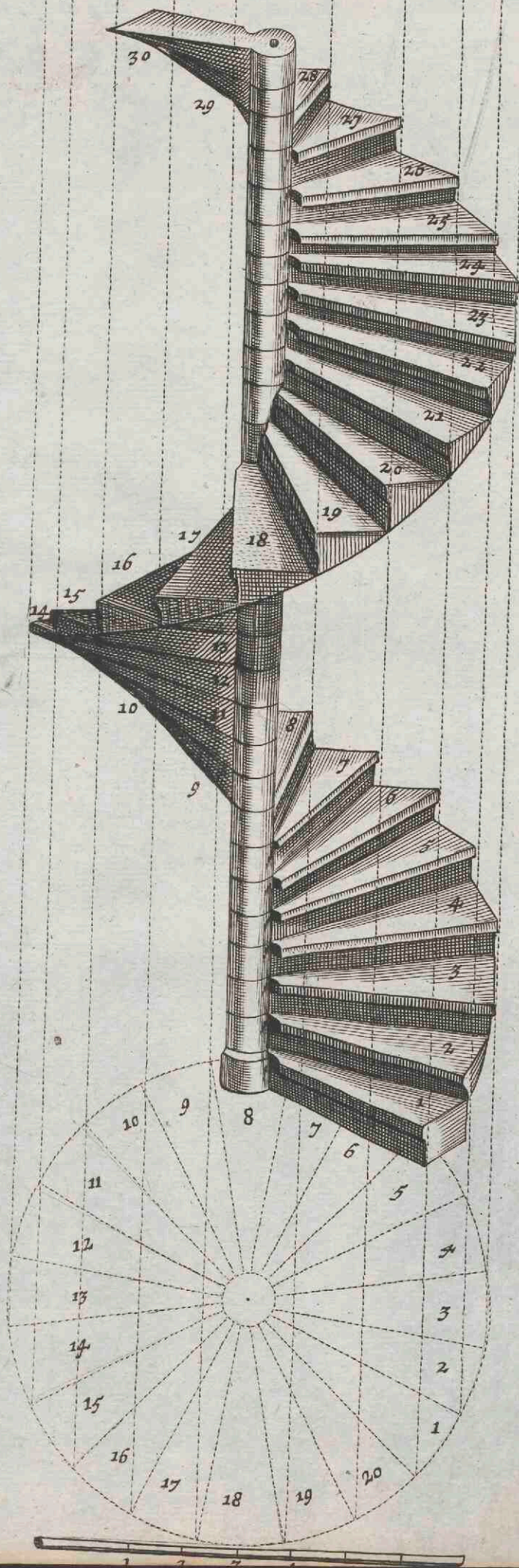

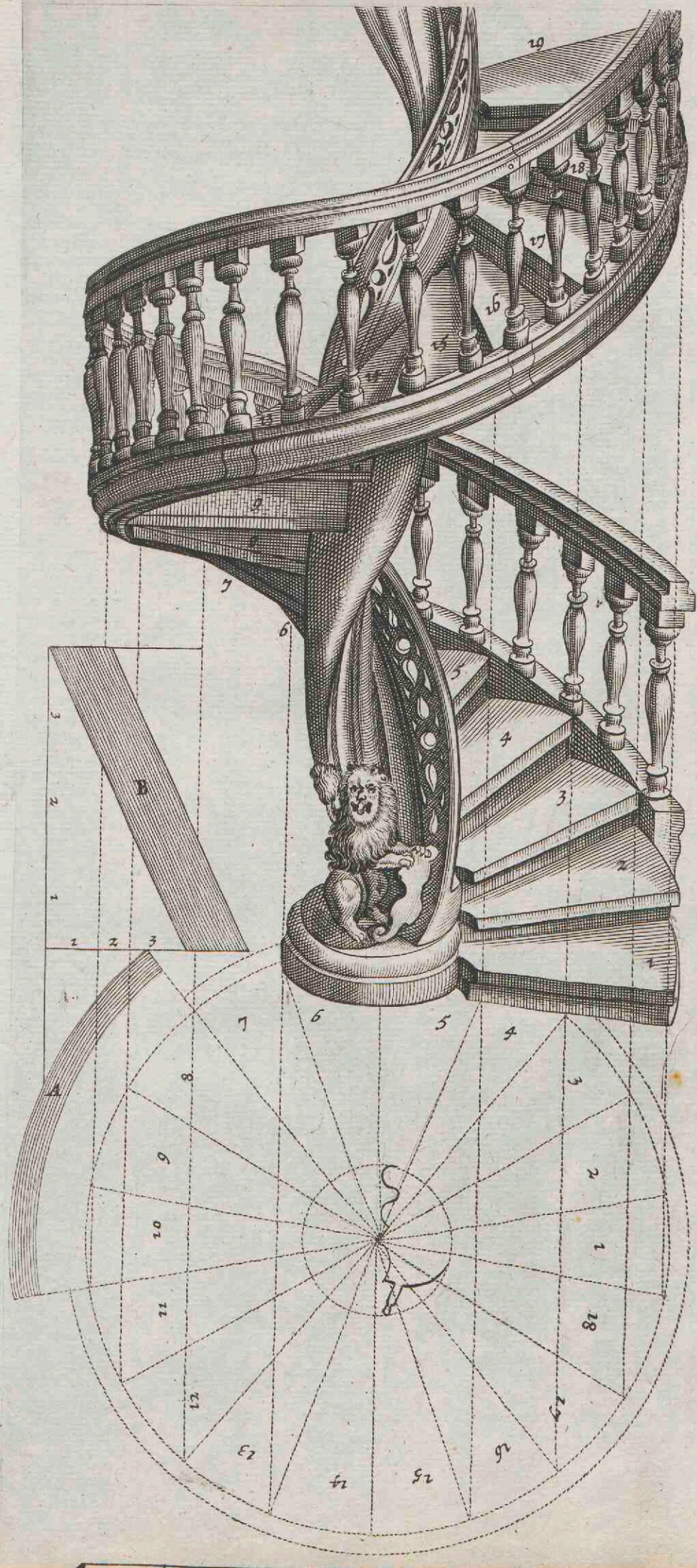

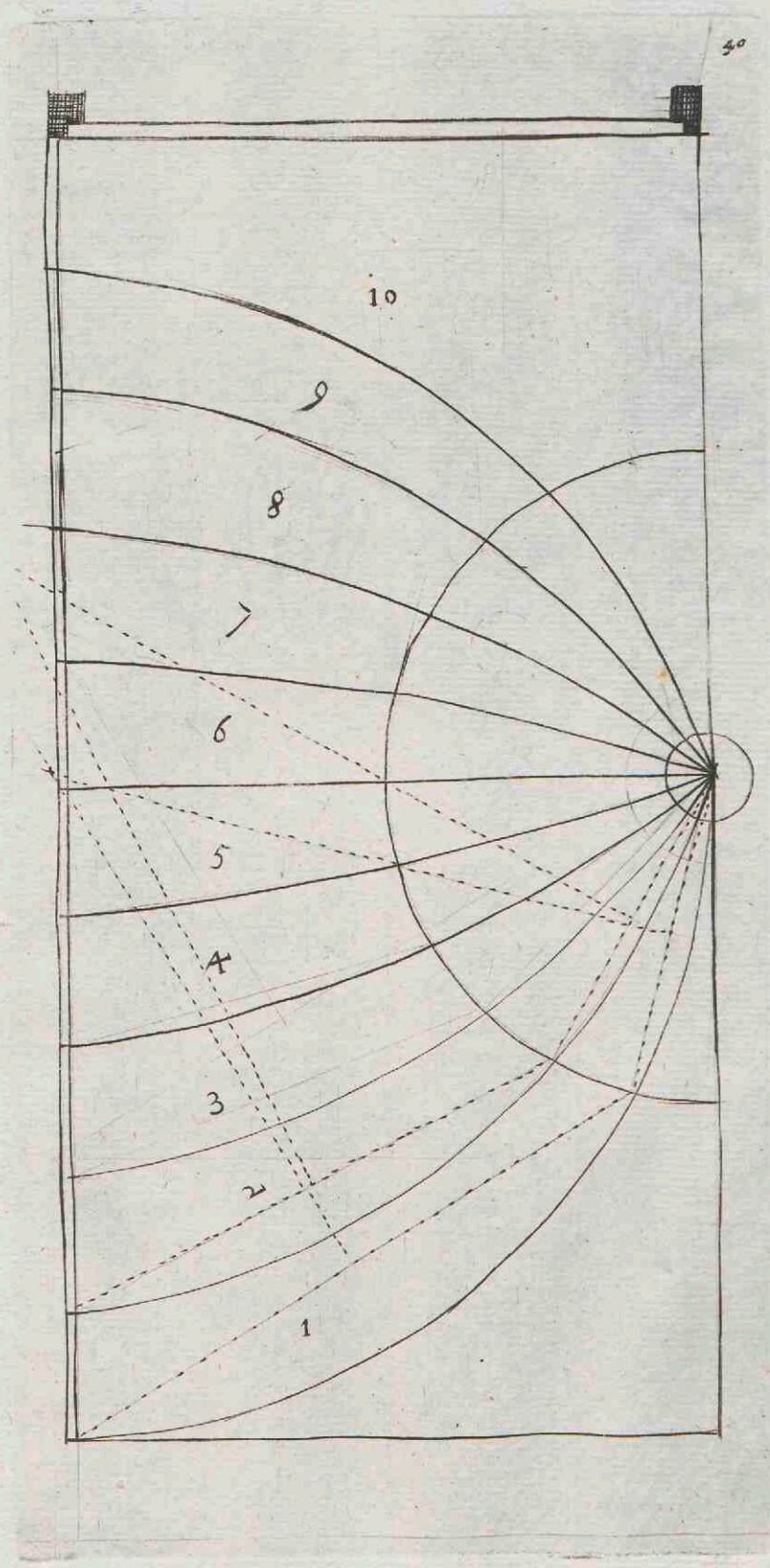

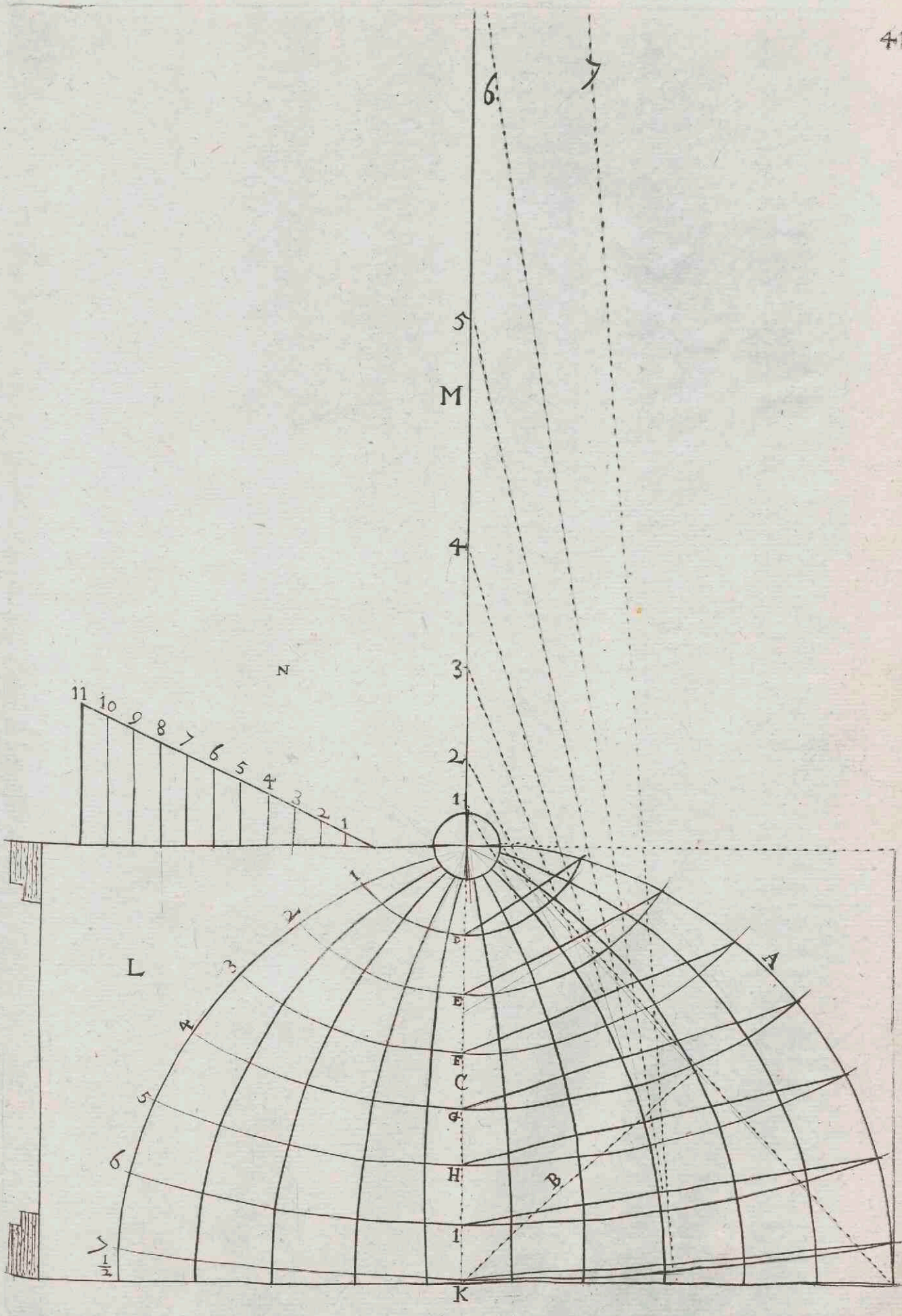

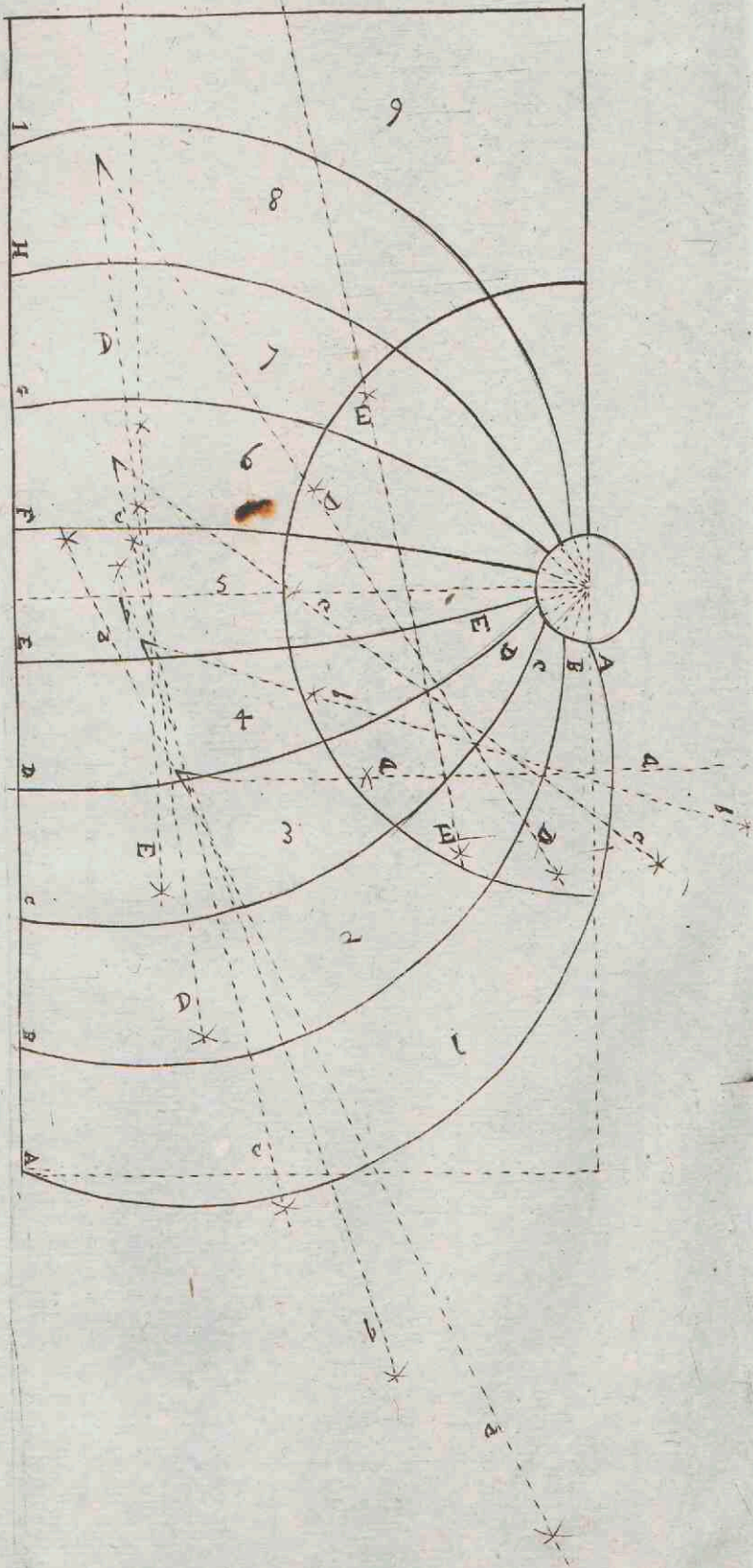

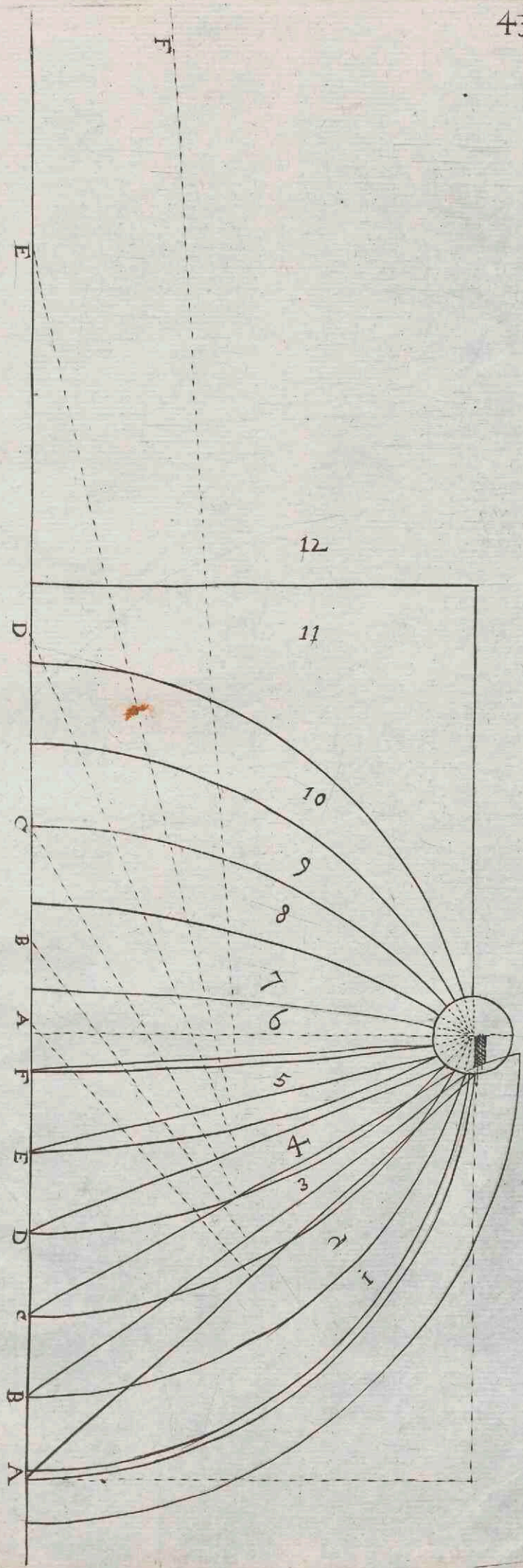

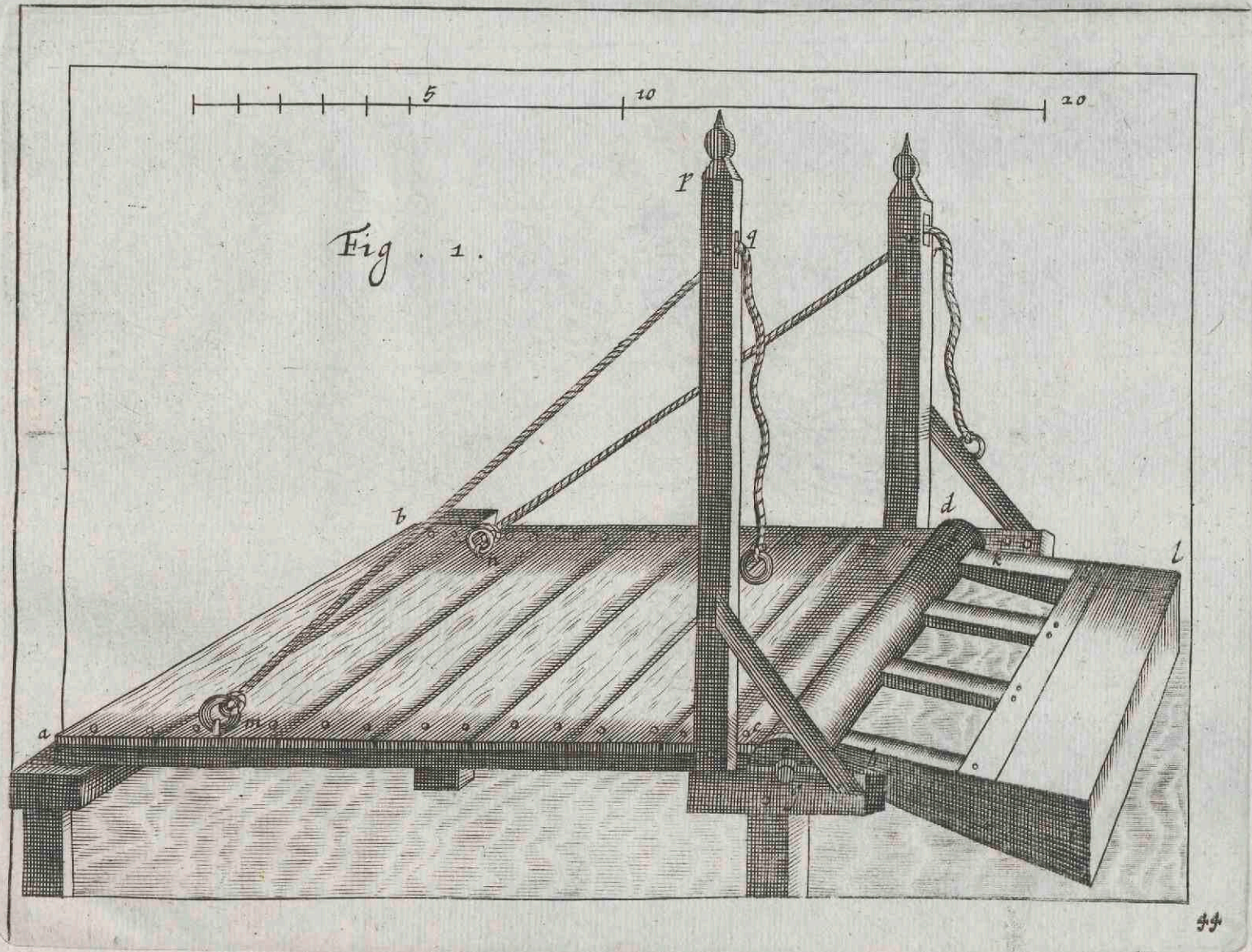

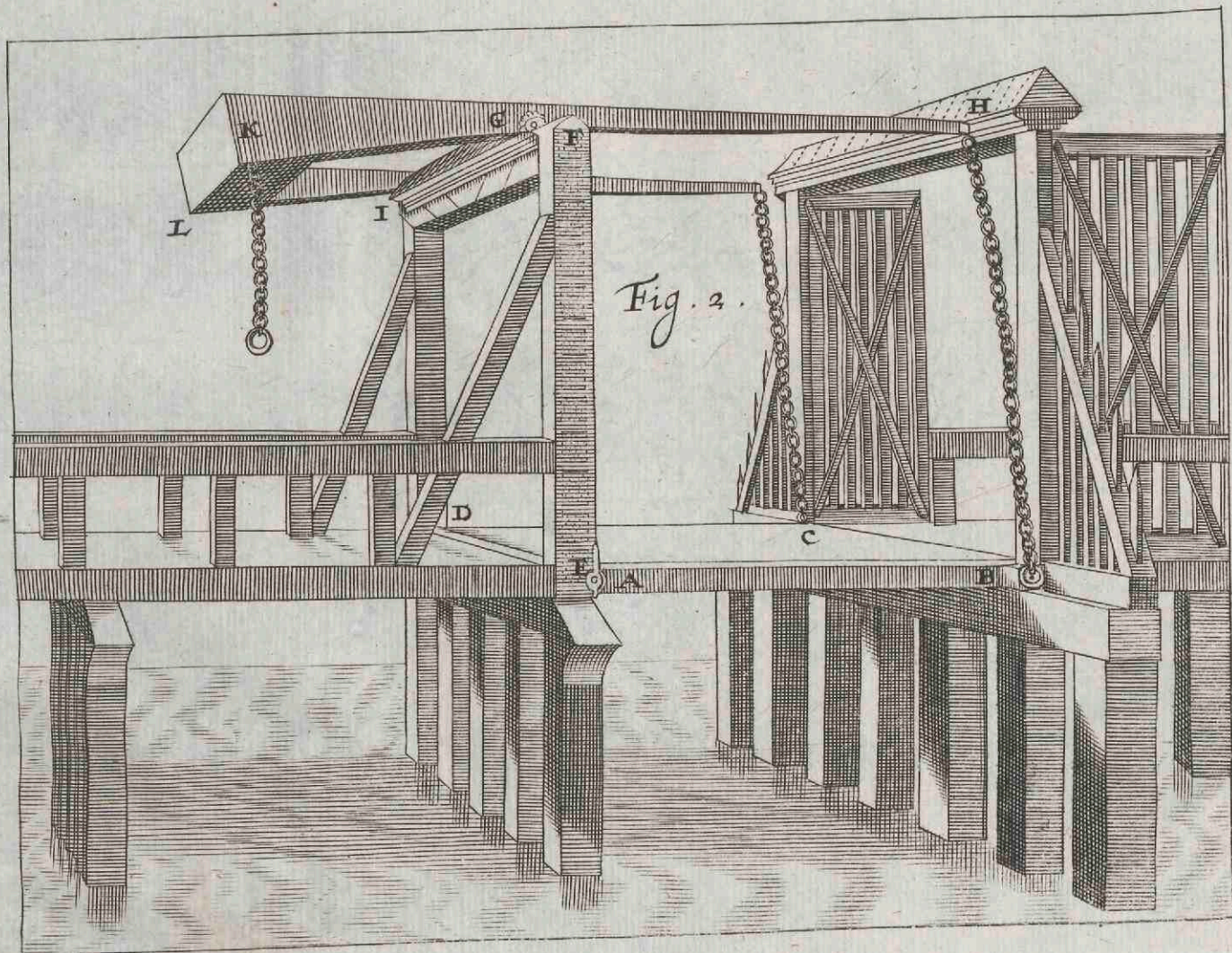

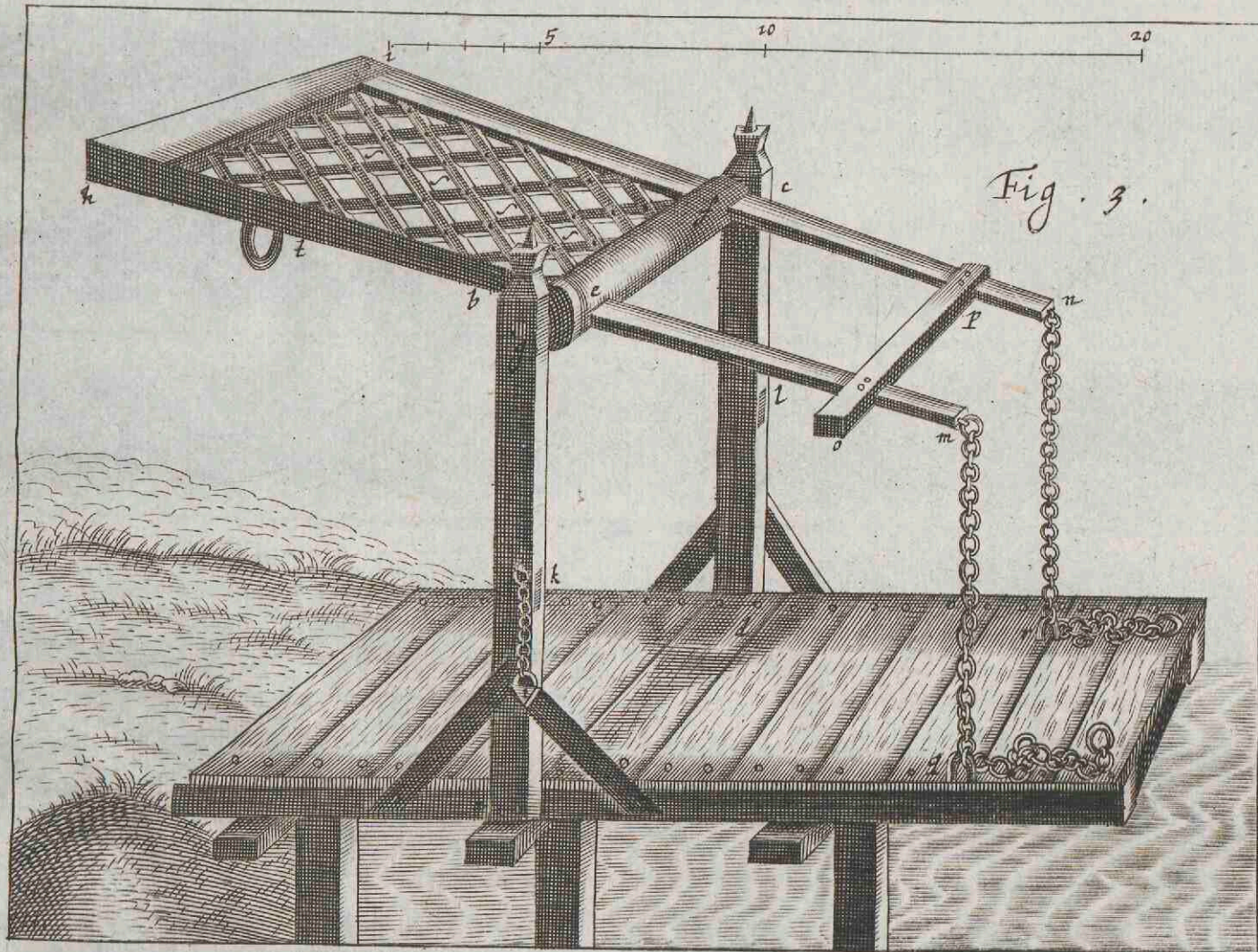

Fig. 4.

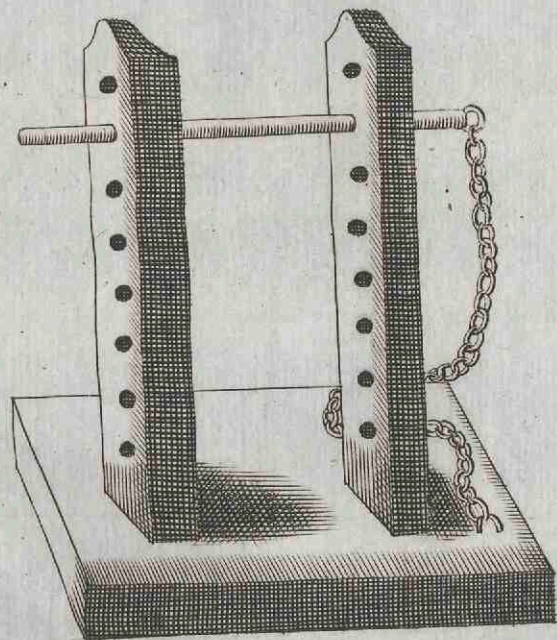
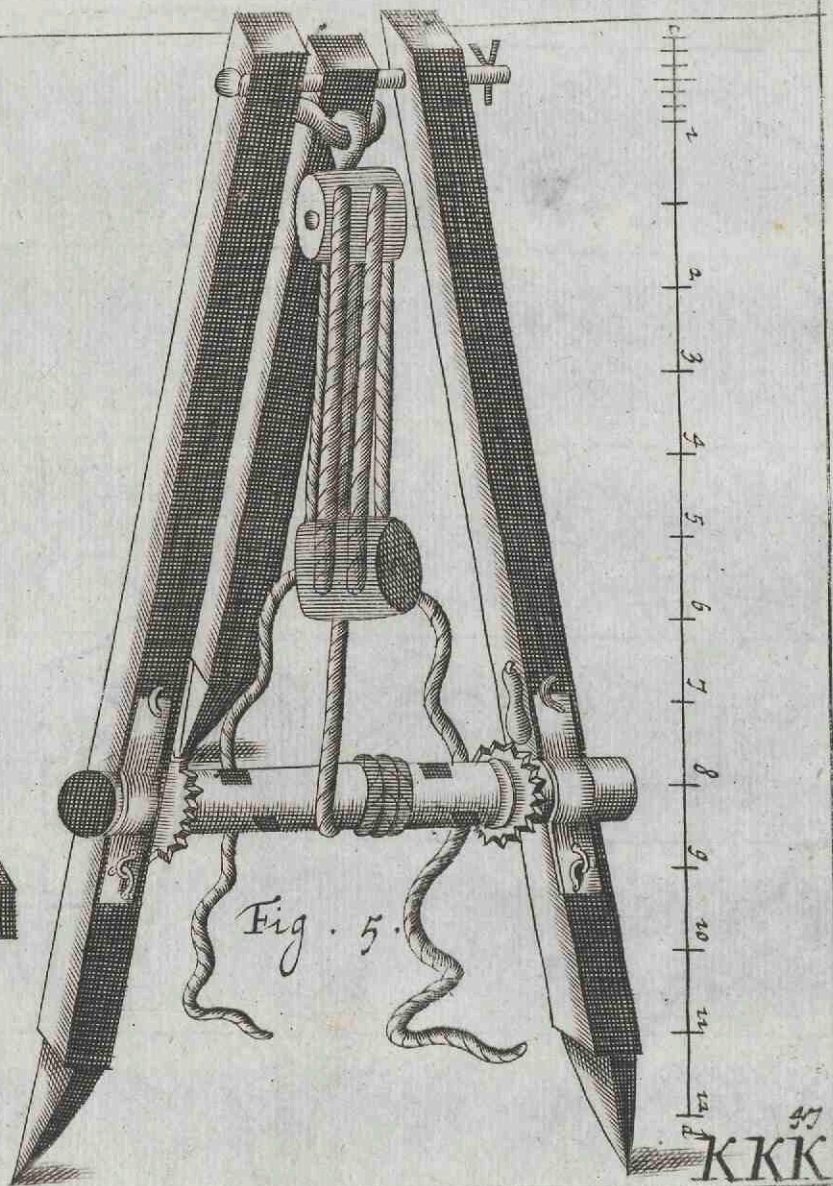
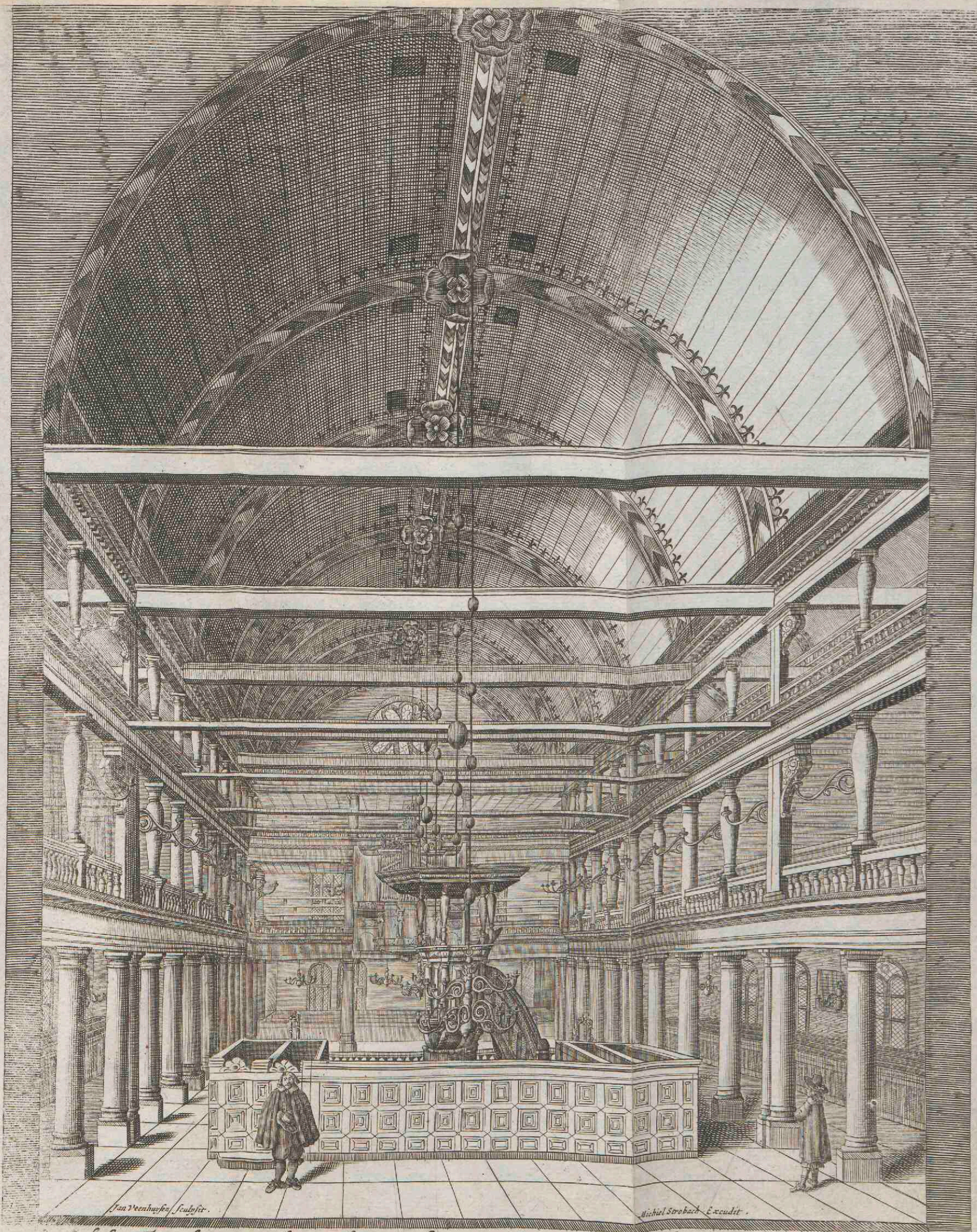

Fig. 5.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14

47
KKK

De Sichtbare Tempel is gemaect van steen en hout; | Laet uw Licht lichten voor de menschen allegader;
 De Onzichtbare op den Hoek-steen CHRISTUS vast gebouwt. | Dat s'uw' ooe wercken sien en wilsen doen.